

HELENA CHŁOPOCKA

KORESPONDENCJA AUGUSTA BIELOWSKIEGO Z BIBLIOTEKĄ KÓRNICKĄ W LATACH 1845 - 1876

CZĘŚĆ II

WYMIANA LISTÓW Z KAJETANEM WINCENTYM KIELISIŃSKIM,
LUDWIKIEM KOENIGKIEM, WOJCIECHEM KĘTRZYŃSKIM, JANEM
DZIAŁYŃSKIM, CELESTYNĄ ZAMOYSKĄ-DZIAŁYŃSKĄ I ZYGMUNTEM
CELICHOWSKIM

Wstęp

Korespondencja Augusta Bielowskiego z wymienionymi osobami należy w większości do okresu już po śmierci Tytusa Działyńskiego, tj. po 1861 r. Tylko sześć listów zostało napisanych w latach 1845 do 1856 przez współpracowników Biblioteki Kórnickiej lub do nich — dwa adresowane do K. W. Kielisińskiego¹ i cztery wyszłe spod pióra L. Koenigka². Aby nie rozbijać bloku korespondencji, którą fundator Biblioteki Kórnickiej prowadził z Bielowskim, włączono je do części II edycji, zachowując w jej obrębie układ chronologiczny. Należy przy tym podkreślić, że list Bielowskiego z 4 lipca, bez daty rocznej, za którą uznano rok 1845³, jest najdawniejszym pisemnym śladem związków ossolińczyka z Biblioteką, zachowanym w jej zbiorach korespondencji.

¹ Biblioteka Kórnicka PAN sygn. BK 1584 k. 57-60v.

² Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich sygn. 2432/II t. II s. 105 - 117.

³ Tak datuje ze znakiem zapytania M. Gałyga: *Do genezy wydawnictwa Monumenta Poloniae historica*. „Rocznik Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 10: 1975 s. 68 przyp. 80. Za przyjęciem roku 1845 przemawia kilka argumentów. Dominik Magnuszewski zmarł w styczniu 1845 r. Informacja Bielowskiego: „Domko umarł” nie wydaje się zbyt oddalona od tego momentu. Również wiadomość o przesłaniu Lucjanowi Siemieńskiemu „Dziennika Mód Paryskich” za rok 1844 dla Biblioteki Kórnickiej potwierdza proponowane datowanie listu. Z kolei jeszcze Bielowski mówi o przeczytaniu anonsu książki W. A. Maciejowskiego: *Pierwotne dzieje Polski i Litwy zewnętrzne i wewnętrzne etc.*, która ukazała się drukiem w 1846 r. Z reguły anons poprzedzał dzieło o rok. Sprawa wypożyczenia rękopisu *Kroniki* Wincentego Kadłubka, która mogłaby zostać wykorzystana jako kontrargument roku 1845, jest rozpatrzona w komentarzu do listu — zob. niżej list nr 1.

Wspomniano we Wstępie do części I, iż zamieszczone w niej teksty listów majoryzują pod względem wartości poznawczej pozostałe, choć i te 33 listy zawierają w sumie duży ładunek informacji. Wzięta oddzielnie np. szczupła podstawa obejmująca tylko dwa listy Bielowskiego pisane do przyjaciela, utalentowanego rysownika i rytownika, Kajetana Wincentego Kielisińskiego⁴, nie może niestety żadną miarą rywalizować z korespondencją prowadzoną z Tytusem Działyńskim. A mieli sobie obaj, jak wolno wnioskować z tej krótkiej wymiany myśli, która się zachowywała, dużo do powiedzenia. Znali się jeszcze z okresu, gdy Kielisiński przebywał w Galicji, od 1834 r. zatrudniony jako kustosz w bibliotece Gwalberta Pawlikowskiego w Medyce. Przyjaźnili się, spotykali w kręgu osób odgrywających mniej lub więcej wybitną rolę w życiu naukowym, literackim i artystycznym ówczesnej Galicji⁵. Bielowski wspomina w listach niektórych wspólnych znajomych ze Lwowa, jak Augusta Wysockiego, Dominika Magnuszewskiego, Lucjana Siemieńskiego, Wincentego Pola i innych.

Nie sposób ustalić dokładnie, od kiedy datowała się ta przyjaźń potwierdzona serdecznym tonem listów. Nie wiadomo także, kiedy nawiązali kontakt pisemny, czy zaraz w roku 1840, gdy Kielisiński stał się współpracownikiem Tytusa Działyńskiego w jego Bibliotece⁶? Bielowski kierując szereg prośb w 1845 i 1847 r. do Kielisińskiego podkreślał, iż niejednokrotnie doświadczał od niego przysług. Można to odnieść zarówno do okresu galicyjskiego ich przyjaźni, jak i do początków pobytu Kielisińskiego w Kórniku. Zachowane dwa listy dowodzą, że historyk lwowski korzystał z pośrednictwa przyjaciela, wypożyczając rękopisy z Biblioteki Kórnickiej, potrzebne do przygotowania edycji *Monumenta Poloniae historica*. Te sprawy znalazły także swe odbicie w równolegle prowadzonej korespondencji z właścicielem Biblioteki. Inne prośby o przysługi czy przekazywane wiadomości mogące interesować współpracownika Tytusa nie miały bezpośredniego związku z jego posadą w Kórniku.

⁴ Zob. J. Orańska: *Kajetan Wincenty Kielisiński w świetle dokumentów i prac w zbiorach kórnickich*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” z. 4: 1947 s. 120 - 152; P. Michałowski: *Kajetan Wincenty Kielisiński (1808 - 1849)*. [W:] *Wielkopole XIX wieku*. Pod red. W. Jakóbczyka. T. 1. Poznań 1966 s. 245 - 262; W. Cichowicz, J. Orańska: *Wielkopolska w grafice Kajetana Wincentego Kielisińskiego*. Kórnik 1953.

⁵ Zob. W. Zawadzki: *Pamiętniki życia literackiego w Galicji*. Kraków 1961; A. Knot: *Karty z życia Augusta Bielowskiego*. „Roczniki Biblioteczne” 5: 1961 s. 194.

⁶ S. Bodniak: *Umowa K. W. Kielisińskiego z T. Działyńskim o stanowisko bibliotekarza w Kórniku*. „Silva Rerum” 4: 1978 s. 20 - 21; D. Bolewska: *Trudy bibliotekarskie K. W. Kielisińskiego w Kórniku w latach 1840 - 1849*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 15: 1930 s. 65 nn.

Cztery listy Ludwika Koenigka do Bielowskiego z roku 1856⁷ wskazują nie tylko na znajomość zawartą wcześniej, we Lwowie. Formuły grzecznościowe oraz życzliwa, szybka wymiana przysług pozwalają wnioskować o ściślejszych kontaktach. Te nieliczne wszak listy nie są bogatą płaszczyzną informacji. Były wychowawca Jana Działyńskiego, od 1852 r. aktualny współpracownik jego ojca w kórnickim warsztacie edytorskim, czynny głównie przy kopiowaniu i zbieraniu materiałów do *Acta Tomiciana*⁸, zabiegał u Bielowskiego w imieniu redaktorów czasopisma „Przyroda i Przemysł” o pozyskanie we Lwowie współautorów⁹. Informował go przy tym o aktualnych zamierzeniach i realizacji zamysłów edytorskich Działyńskiego, dołączając własną prośbę o egzemplarze *Słownika języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego w reedycji opracowanej przez Bielowskiego, które zamierzał posłać czy zawieźć przyjaciółom w Ameryce¹⁰. Przez dwa listy przewija się sprawa niejako rewanzu — odnalezienia i wypożyczenia do Lwowa jednego z rękopisów Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu.

Zachowaną korespondencję Bielowskiego z Janem Działyńskim tworzy siedem listów z lat 1862 do 1873, w tym tylko jeden list spadkobiercy i syna Tytusa¹¹. Jest ona świadectwem kontynuacji związków, które utrzymywał historyk ze Lwowa z fundatorem Biblioteki Kórnickiej. Wielokrotnie, w pełnych szacunku słowach mówi o tym w swych listach do Jana, podtrzymującego tradycję ojca także i w zakresie udostępniania zbiorów kórnickich polskim uczonym we wszystkich trzech zaborach. Bielowski na prośbę syna Tytusa odtwarza fragment sprawozdania, które wygłosił po swym pobycie w Kórniku w 1857 r., na posiedzeniu naukowym w Ossolineum. Informował w nim o najwartościowszych zasobach rękopisów i starych druków Biblioteki Działyńskiego. Korzystając nadal z jej rękopisów do swej wielkiej edycji źródeł, udostępniał w zamian Janowi stare wydania dzieł Reja. Podtrzymany został również zwyczaj wymiany wydawnictw jednej i drugiej biblioteki — z Kórnika przesyłano

⁷ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich sygn. 2432/II t. II s. 105 - 106, 109 - 111, 113 - 114, 117 - 120. Korespondenci poznali się u Augusta Wysokiego. Por. część I niniejszej edycji. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 16: 1980 s. 176, przyp. 7.

⁸ J. Grycz: *Bibliotekarze kórniccy*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 1: 1929 s. 52, 61; S. K. Potocki: *Współpracownicy Biblioteki Kórnickiej od połowy XIX w. do r. 1924*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 241.

⁹ Założycielem tego pisma był Julian Zaborowski, wychodziło tylko trzy lata do 1858 r. Zob. niżej list nr 3.

¹⁰ O podróży Koenigka do Ameryki pisze Tytus Działyński w liście do Bielowskiego 26 września 1852 r. Por. część I niniejszej edycji. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 16: 1980 s. 185. Listy jego z tej podróży do Tytusa znajdują się w rkps BK 7445 (od 17 lipca do 2 września 1852 r.).

¹¹ BK 7444 k. 28-41v.

dokończone troską Jana rezultaty inicjatywy Tytusa¹², z Ossolineum edycje przygotowywane przez Bielowskiego oraz czasopismo tej instytucji.

Wojciech Kętrzyński, w przyszłości jeden z najwybitniejszych naszych historyków, pracował w Bibliotece Kórnickiej w charakterze bibliotekarza od końca listopada 1868 do 1 maja 1870 r.¹³ Jego najdawniejszy list do Bielowskiego, tutaj przechowany, pochodzi z 1867 r., a więc jeszcze z okresu przedkórnickiego¹⁴. Korespondencja z roku 1869 — podobnie jak wymiana listów Bielowskiego z Kielisińskim — dotyczy pośrednictwa Kętrzyńskiego w uzyskiwaniu rękopisów z Biblioteki Kórnickiej oraz próśb o wzajemne przysługi nie związane z jej zasobami. Korzystał z nich więcej Bielowski, uzyskując informacje o rękopisach, które aktualny bibliotekarz Jana Działyńskiego odszukał przed przybyciem do Kórnik, to znów otrzymując od niego wypisy z kodeksów czy zestawienia wariantów itp. Obaj historycy mieli wspólny język, młodszy Kętrzyński, absolwent uniwersytetu w Królewcu, obeznany już doskonale z licznymi źródłami¹⁵, okazał się przydatny edytorowi monumentalnych *Monumenta Poloniae historica*. Poznali się osobiście dopiero w jesieni 1869 r., gdy Kętrzyński przybył do Lwowa w celu zbierania materiałów do *Tomicjanów*¹⁶, które potem kopiści przepisywali w Ossolineum pod okiem Ksawerego Liskego. Nieliczne zachowane listy rzucają snop światła na te kontakty, którym w przyszłości Kętrzyński będzie zawdzięczać trwale związanie się z Ossolineum¹⁷.

Kolejny, po odejściu Kętrzyńskiego z Kórnik, bibliotekarz Jana Działyńskiego, Zygmunt Celichowski, jest adresatem 13 listów, które Bielowski pisał do niego, zachowanych — wraz z jedną odpowiedzią Celichowskiego — w Bibliotece Kórnickiej. Przypadają one na lata 1874 - 1876¹⁸. I w tym przypadku nie była to tylko korespondencja wyłącznie urzędowa, mająca ze strony Bielowskiego za cel wypożyczanie rękopisów z biblioteki Działyńskiego bądź też wspólne cele obu bibliotek, tj. wy-

¹² Por. R. Marciniak, J. Wiesiołowski: *Rękopisy Biblioteki Kórnickiej warsztatem pracy naukowej (1826 - 1976)*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 13: 1977 s. 29 n.; A. Mężyński: *Działalność wydawnicza Jana Działyńskiego*. Ibidem Z. 14: 1978 passim.

¹³ A. Mężyński: *Biblioteka Kórnicka Jana Działyńskiego*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 130.

¹⁴ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich sygn. 2432/II t. II s. 87 - 88. Całość korespondencji Bielowskiego do Kętrzyńskiego z roku 1869 — BK 7451 k. 5-11v.

¹⁵ H. Barycz: *Wśród gawędziarzy, pamiętnikarzy i uczonych galicyjskich*. T. 2, Kraków 1963 s. 365 i in.

¹⁶ Por. list nr 11. Mężyński: *Biblioteka Kórnicka* s. 130 n.

¹⁷ J. Trzynadłowski: *Zakład Narodowy im. Ossolińskich*. Wrocław 1967 s. 91 - 102; W. Jankowerny, J. Okopień: *Zawsze pod kopułą*. Warszawa 1970 s. 156.

¹⁸ Biblioteka Kórnicka PAN sygn. AB-3 k. 5-10v, 13-28.

mianę wydawnictw¹⁹. Korespondenci, obaj historycy, wyświadcza sobie również wzajemnie przysługi naukowe prywatnej natury. W sumie jednak treść tych listów jest uboga, a lakoniczność stylu — podobnie jak w listach do Jana Działyńskiego — nie wskazuje na gotowość ze strony autora, by poszerzyć te związki o głębszą wymianę myśli, dążeń, zamiarów i poglądów. Brak listów pisanych przez Celichowskiego nie pozwala na jakiegokolwiek wniosek, czy on z kolei, tak jak czynił to Tytus Działyński, wzbogacał treść korespondencji, wykraczając poza suche tylko informacje i kurtuazyjne zwroty grzecznościowe.

Mimo powyższych zastrzeżeń co do wartości poznawczej, jeśli weźmiemy pod uwagę cały blok korespondencji Bielowskiego z wymienionymi osobami z Biblioteki Kórnickiej, możemy mówić o wzajemnych relacjach korespondentów. Bielowski, uważając Bibliotekę za poważną skarbnicę potrzebnych mu źródeł do przygotowywanych i już wydawanych tomów *Monumenta Poloniae historica*, znalazł w niej nie tylko cenne materiały, lecz i partnerów na polu historycznym. Ich zainteresowania, prace badawcze i edytorskie, choć w niewielkim stopniu, znalazły w tych listach swoje poświadczenie. A nieprzerwany ciąg usług, jakie w Bibliotece Kórnickiej świadczone historykowi ze Lwowa, potwierdzony każdym listem, mówi dowodnie o roli jej zbiorów w kształtowaniu warsztatów naukowych i edytorskich, z których wychodziły kolejne dzieła o aktualnej po dziś dzień wartości.

1. A. Bielowski do K. W. Kielisińskiego
Autograf, BK 1584, k. 59 - 59v, 60v adres, ślady lakowania.

[b.m.] 4 lipca [1845]

Kochany Wincenty!

Bądź łaskaw, skoro niniejszy list mój odbierzesz, postarać się o jeden lub dwa egzemplarze ustaw Towarzystwa Naukowej Pomocy Poznańskiego¹, jeśli są drukowane, jeśli zaś nie, każ dla mnie przepisać jak najrychlej i przysłać pierwszą pocztą w liście zaadresowanym wprost do mnie, pod numerem 85 4/4 na pierwszym piętrze. Jeśli masz lub mieć możesz ustawy Tow[arzystwa] Nauk[owej]^a Pomocy Paryskiego, to mi takż przyslij lub wskaż, gdzie są drukowane, jeśli są. Coś podobnego chcą tu zawiązać² i dobrze by z tym było, czy przyjdzie do skutku czy nie, dobrze poradzić w czym można, kiedy tego chcą. Doświadczywszy rychłej Twojej posługi w podobnych razach, piszę do Ciebie o tym, nie wątpiąc, że i tą razą opieszalym nie będziesz.

^a Nadpisane ręką autora: literackiego (?).

¹⁹ Zob. stwierdzenia Mężyńskiego (*Biblioteka Kórnicka* s. 164 - 169) na temat udostępniania księgozbioru kórnickiego za czasów Celichowskiego.

Bądź też łaskaw (ale to możesz zrobić i trochę później), dowiedz się dokładnie, czy i jak udałoby się najstosowniej przywieść do skutku następujący interes.

Domko³ umarł, pisma po nim wszystkie są zebrane, będzie i wstęp, i biografia, i popiersie; zgoła książka o dwóch sporych lub trzech mniejszych tomikach jest do druku przeznaczona⁴, a u Was najlepiej by było z wielu względów ją wydać. Rozmów się z Kamińskim⁵, z Moraczewskim⁶ lub z Żupańskim i Stefańskim⁷, z kim chcesz wreszcie, byle z człowiekiem prawym, nie szalbierzem, czyby nie wszedł na ugodę z wydawcą pod takimi warunkami, iżby za druk wziął sobie jakąś stosowną część egzemplarzy, a resztę oddał wydawcy, a właściwie dłużnikom, których jest dużo, a między nimi i August⁸, i którzy żadnego innego funduszu do zaspokojenia swych pretensji nie zastali. O tych okolicznościach możesz i zamilczeć, a tylko rozmówić się i wywiedzieć, czy co da się zrobić. W Warszawie nikt nic nie wyda z pism Domka, bo by tylko sparaliżował przedsiębiorstwo to. Pisałem w tej mierze do K. Wł. Wój[cickiego] i mam już odpis i zaręczenie.

Niedawnym czasem w przesyłce do Lucka⁹ załączyłem egzemplarz „Dziennika”¹⁰ całorocznego z roku 1844 dla Biblioteki Kórnickiej hr. Tytusa. Czy otrzymaliście? Z listu Twego do Augusta¹¹ tego nie widzę.

Kadłubek Wasz¹² jest u mnie; przecież pisałem o tym w osobnym liście do hrabiego Tytusa¹³ (któremu najpowinniejsze uszanowanie tu łączę), żem w Krakowie będąc w jesieni odebrał od M. Wiszniewskiego¹⁴ i przywiózł. Główny użytek z niego już zrobiłem, wszakże potrzebny mi jest jeszcze, bo dzieła mego nie wykończyłem dotąd, to może pozwolicie, aby parę miesięcy jeszcze był u mnie. Jest w poszanówku jak największym i o to się obawiać nie macie, a gdy będę odsyłał, uczynię to na ręce Wiszniewskiego za rewersem zwrotnym.

Czytałem anons Maciejowskiego *Dziejów pierwotnych*¹⁵; z niego widzę, że on ciągle w jednym kółku się kręci. Będzie to krok po Naruszewiczu¹⁶? Obaczymy. Pięć map według Tacyta i Ptolemeusza niczego jeszcze nie nauczą z historii polskiej. Książka moja¹⁷ i jego, jeśli się kiedy z sobą spotkają, będą sobie zupełnie obce, tak jakby jedna o astronomii, druga o sadzeniu buraków traktowała¹⁸.

Spominasz, że się tu niebawem do nas wybierasz w drogę? Jeśli będziesz jechać na Wrocław, czy tam gdzie u antykwarzy nie dostaniesz gdańskiego Kadłubka, Lengnicha wydanie¹⁹? Kup, a pieniądze z podziękowaniem zwrócę.

Całuję Cię serdecznie i czekam na rychłą odpowiedź

Twój Aug[ust]

¹ Geneza Towarzystwa Naukowej Pomocy dla Młodzieży Wielkiego Księstwa Poznańskiego nie jest dotąd jeszcze dostatecznie zbadana. Przyjmuje się, że założył je Karol Marcinkowski w 1841 r., modyfikując pomysły wcześniejsze, przede wszy-

stkim Karola Libelta. Statut Towarzystwa ogłoszono 28 września wymienionego roku i wydrukowano w osobnej broszurce. W. Jakóbczyk: *Studia nad dziejami Wielkopolski w XIX w. (Dzieje pracy organicznej)*. T. 1: 1815 - 1850. Poznań 1951 s. 82.

² Towarzystwo Pomocy Naukowej w Paryżu powstało 29 grudnia 1832 r. z inicjatywy emigrantów polskich z obozu A. Czartoryskiego. W 1847 r. połączyło się z istniejącym od 29 kwietnia 1832 r. Towarzystwem Literackim. Stąd zrodziła się niepewność Bielowskiego co do istnienia pierwszego z wymienionych towarzystw, gdyż już w 1838 r. Towarzystwo Pomocy Naukowej przekazało swój księgozbiór Bibliotece Polskiej założonej staraniem Towarzystwa Literackiego. Zob. D. Rederowa: *Emigracyjny ośrodek naukowy we Francji w latach 1831 - 1872*. Wrocław 1972 s. 42 - 43, 92 - 97. Na temat próby stworzenia Towarzystwa Literackiego we Lwowie, która nie mogła wyjść poza sferę projektu, pisze B. Nadolski: *Projekt towarzystwa naukowego we Lwowie z r. 1848*. „Ziemia Czerwieńska” 4: 1938 s. 92 - 99.

³ Dominik Magnuszewski (1810 - 1834), dramaturg, prozaik, poeta. Do Galicji przybył w 1832 r. Współpracował z „Ziewonią” i „Dziennikiem Mód Paryskich”. Był m.in. autorem powieści historycznej *Zemsta panny Urszuli* i trylogii *Niewiasta polska w trzech wiekach*. Por. M. Grabowska: *Dominik Magnuszewski*. [W:] *Polska krytyka literacka (1800 - 1918). Materiały*. T. 2. Warszawa 1959.

⁴ W Poznaniu w 1859 r. wyszła wymieniona wyżej *Zemsta* oraz *Posiedzenie Bacciarellego malarza*. We Lwowie wydano w 1857 r. tom 1 *Dzieł* Magnuszewskiego, lecz nie zrealizowano edycji do końca.

⁵ Ludwik Napoleon Kamiński (1806 - 1873), wydawca, redaktor, księgarz. W 1842 r. zawiązał spółkę księgarsko-wydawniczą „N. Kamiński i Sp.” w Poznaniu, której współnikami byli K. Libelt i J. Moraczewski. Od 1853 r. stał się jej jedynym właścicielem.

⁶ Jędrzej Moraczewski (1802 - 1855), historyk, publicysta, polityk demokratyczny, współnik księgarni „N. Kamiński i Sp.” — zob. wyżej.

⁷ Walenty Stefański (1813 - 1877), drukarz, księgarz, wydawca. Od 1839 r. posiadał własną drukarnię, w 1851 r. cofnięto mu koncesję na prowadzenie oficyny w Poznaniu w konsekwencji jego działalności spiskowo-politycznej. Zob. F. Paprocki: *Walenty Stefański*. [w:] *Wybitni Wielkopolanie XIX wieku*. T. 1. Poznań 1966 s. 263 - 296.

⁸ August Wysocki, por. Wstęp, przyp. 1.

⁹ Lucjan Hipolit Siemieński (1807 - 1877), poeta, krytyk literacki, redaktor. W latach 1849 - 1850 był profesorem historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 1856 - 1861 redagował pismo „Czas”. W Bibliotece Kórnickiej, gdy Tytus Działyński zamierzał wydawać czasopismo fachowe, upatrywano w Siemieńskim przyszłego redaktora. M. Janion: *Lucjan Siemieński, poeta romantyczny*. Warszawa 1955; Marciniak, Wiesiołowski, op. cit. s. 34.

¹⁰ „Dziennik Mód Paryskich” — por. część 1 list nr 2 przyp. 4.

¹¹ Por. przypis 8.

¹² BK 183 — *Chronica Polonorum* — por. część I list nr 1 przyp. 1. Bielowski korzystał z tego rękopisu przy wydaniu tekstu w *Monumenta Poloniae historica*. T. 2. Lwów 1872 s. 193 - 453.

¹³ List ten nie zachował się.

¹⁴ Michał Wiszniewski (1794 - 1865), historyk literatury, filozof i wydawca źródeł. W latach 1823 - 1824 był profesorem filozofii w Liceum Krzemienieckim, a od roku 1831 — historii powszechnej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Najważniejsze jego dzieło to *Historia literatury polskiej* (Kraków 1840 - 1845). J. Bańka: *Poglądy filozoficzno-społeczne Michała Wiszniewskiego*. Warszawa 1967.

¹⁵ W. A. Maciejowski: *Pierwotne dzieje Polski i Litwy zewnętrzne i we-*

wewnętrzne, z uwagą na ościennie kraje, a mianowicie na Ruś, Węgry, Czechy i Niemcy. Warszawa 1846.

¹⁶ Chodzi o dzieło A. Naruszewicza *Historia narodu polskiego*. T. 1-10. Lipsk 1836-1837.

¹⁷ Bielowski ma zapewne na myśli swe *Początkowe dzieje Polski*. Lwów 1842.

¹⁸ To samo można powiedzieć o *Rocznikach i kronikach polskich i litewskich najdawniejszych* Maciejowskiego i *Wstępie krytycznym do dziejów Polski* Bielowskiego, dziełach, które ukazały się w 1850 r. i ujawniły jeszcze raz dobitnie różnice w poglądach obu uczonych na początki Słowiańszczyzny i Polski. Por. Galyga, op. cit. s. 67 n.

¹⁹ G. Lengnich: *Vincentius Kadłubko et Martinus Gallus, scriptores historiae Poloniae vetustissimi cum duobus anonymis*. Gedani 1749. Jest to tylko wyciąg z kroniki Kadłubka obejmujący kronikę tzw. Mierzwę.

2. A. Bielowski do K. W. Kielisińskiego

Autograf, BK 1584, k. 57-57v, 58v adres, ślady lakowania.

Lwów, 24 październik 1847

Kochany Wincenty!

Razem z tym listem oddaję na szybkowóz paczkę z książkami pod Twoim adresem, ową paczkę, co to mi z Oleszyc przed kilką miesiącami nadesłano. Wyjąłem tylko z tej paczki kodeks Kadłubka¹, który mi jeszcze na jakiś czas potrzebny. Myślałem, że rychło wypiszę sobie z niego wszystko, co chciałem, ale teraz po powrocie Szlachetowskiego z Petersburga widzę, że koniecznie trzeba nam ten kodeks od słowa do słowa kolacjonować z drukowanym², co oczywiście dłużej potrwa i dlatego pozwoliłem sobie zatrzymać jeszcze go, o czym piszę osobno do hrabi Tytusa³. Przyrzekł także hrabia Tytus naszemu kustoszowi⁴, że mu pozwoli aż tu do Lwowa tego kodeksu, w którym się tak zwany Thronius czy Chronius, a właściwie Dzirzwa⁵ znachodzi. Z tego i ja się ucieszyłem i zasyłał prośby przyczynne, abyście raczyli jak najrychlej ów kodeks nam tu nadesłać. Poczta i do Biblioteki Ossolińskich adresując, zdaje mi się, byłoby najlepiej.

Do Ciebie zaś w szczególności zwraca swą prośbę przeze mnie Szlachetowski, abyś mu opisał ową nader rzadką broszurę Strykowskiego⁶, o której nie wie Malinowski⁷ i broszurę polityczną Łukasza Górnickiego⁸, wypisawszy tytuł całkowity obu.

W paczce z książkami znajdziesz mały dar ode mnie dla biblioteki hrab. Tytusa, to jest „Dziennik Mód”⁹ z r. 1846, podobiznę Długoszewego herbarza¹⁰ (rękopisma), której tylko 200 egzemplarzy odbito, i agendę polsko-łacińską pisano na pergaminie. Niech tę drobnostkę przyjmie na dowód mych dobrych chęci dla niego, a może kiedyś czymś ważniejszym mu się przysłuży. Nade wszystko przypilnuje sam, aby mi ów rękopism wysłał jak najrychlej. O drugi, w którym jest także rocznik, coś to go przepisać mi obiecał¹¹, a o którym najprzód Maciejow-

ski¹² mi doniósł, rozważ sam, czy wypada go prosić o przesłanie tu czy nie, aby mu uciążliwą prośba moja nie była. W tym ostatnim razie pośpiesz się z przekopiewaniem mi go, jakeś już to obiecał.

W tych dniach otrzymała Biblioteka Ossol[یںskich] w darze od dr. Kłodzińskiego¹³ kilka dyplomatów z XIV i XV wieku, a między dostrzegłem jeden owego Wierzyńka Kazimirzowskiego¹⁴, który się tu pisze Werzing. Jest i pieczęć wojskowa przy nim trochę nadłupana, widać tarczę dobrze¹⁵. Pomyślałem sobie, że gdybyś tu był, to byś mógł dobry z niej do swego zbioru¹⁶ zrobić użytek. Ale trzeba Ci samemu ją widzieć, bo tu nie ma takich znawców i amatorów wielkich na to.

Z przyjemnością czytałem w drugim tomie *Pol[ski] śred[nich] wiek[ów]* wzmianki o Tobie naszego Joachima¹⁷; że też nikt tam nie zrobił uważnym drukarnię Kamieńskiego i Spół[ki]¹⁸ na masę błędów, których się dopuszcza. Ja nie wiem, co o tym myśleć, to hańba wieczysta polską książkę tak oszpecić w polskiej drukarni. Bałbym się zacytować cokolwiek z tej książki, bo nie jestem pewny, czy bym, czy to właśnie na co bym się powołał błędem^a. Odwołania błędów również są błędne. Cały świat zna Araba Ibn Foslana¹⁹, a w *Polsce średn[ich] wiek[ów]* od początku do końca czytam Ibn Joslan i tylko tak a nie inaczej. Cóż myśleć o innych mniej znanych imionach?

August czarny²⁰ zdrow, każe Cię najserdeczniej uściskać. Panna Julia²¹ też samo zdrowa.

Całuję Cię serdecznie, mój Kochany Wincenty, i polecam moje prośby raz jeszcze Twemu dobremu sercu

August Biel[owski]

[Dopisek:]

Drukarnia Biblioteki otwarta, czytelnia wnet także otwartą będzie²². Skoro czcionki nowe i maszynę drukarską sprowadzą²³, myślimy wydać *Scriptores rerum Polonicarum*²⁴ na wzór Pertza *Monumentów Germaniae*²⁵. Przynajmniej początek zrobić trzeba raz.

Wincenty²⁶ wrócił tu onegdaj; różne projekta się snują i gmatwają, Bóg wie jakie i po jakiemu.

AB

^a Myśl wyrażona niejasno, brakuje części zdania.

¹ Por. list nr 1 przyp. 1 w części I. Bielowski korzystał z tego rękopisu BK 183 już w 1845 r. — por. wyżej — uzyskując go za pośrednictwem M. Wiszniewskiego w Krakowie. Widocznie odesłano ten kodeks po zwrocie do Oleszyc, skąd ponownie w 1847 r. trafił w ręce Bielowskiego.

² Nie wiadomo, o jakim wydaniu *Kroniki* Kadłubka mówi Bielowski. W liście do Tytusa Działyńskiego z 6 czerwca 1852 r. (por. część I list nr 6) prosił o zestawienie wariantów z kodeksu kórnickiego z tekstem przedrukowanym przez H. Kownackiego: *Res gestae principum et regum Poloniae per Vincentium (Kadlubkonem) saeculo XII et XIII enarratae* etc. Pars 1. Warszawa 1824.

³ Por. część I list nr 1 z tej samej daty.

⁴ Chodzi o Jana Szlachtowskiego.

⁵ Por. część I list nr 1 przyp. 4. Jan Szlachtowski sporządzał dla Bielowskiego odpisy *Kroniki tzw. Mierzwy*. „Zob. K. Korzon: *Jan Szlachtowski (1816-1871)*. „Roczniki Biblioteczne” R. XI: 1961 s. 1/2.

⁶ Nie wiadomo, o jaką broszurę prosi Bielowski Kielisińskiego. Maciej Strykowski (1547-1582) znany jest przede wszystkim jako autor *Kroniki Polski i Litwy*, wydanej w 1846 r. przez M. Malinowskiego — zob. niżej. Por. B. Nadolski: *Maciej Strykowski — pierwszy dziejopis Litwy*. „Kwartalnik Literacko-Naukowy” 1938.

⁷ Mikołaj Malinowski (1799-1865), historyk. W latach 1843-1844 wraz z M. Grabowskim i A. Przeździeckim przystąpił do opracowania wydania *Źródeł do dziejów Polski*. W 1846 r. wydał M. Strykowskiego *Dzieje Litwy* w języku polskim przy wykorzystaniu kronik litewskich i ruskich, przedruk wydania królewieckiego z 1582 r. Zob. S. Młodecki: *Z badań nad zbiorem M. Malinowskiego w Bibliotece Kórnickiej*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 7: 1959 s. 219-240.

⁸ Prawdopodobnie Bielowski ma na myśli pracę Łukasza Górnickiego *Droga do zupełnej wolności*, która powstała ok. 1583-1588 r. wydana w Elblągu w 1650.

⁹ „Dziennik Mód Paryskich”, por. część I list nr 2 przyp. 4.

¹⁰ *Insignia seu clenodia regis et regni Poloniae*, dzieło powstałe w 1461-1480 r., znane z kilku przekazów, z których najobszerniejszy pochodzi z XVII w.

¹¹ Por. część I list nr 1 przyp. 5, 6; tam można było się domyslać rękopisu dotyczącego tekstu *Kroniki tzw. Mierzwy*.

¹² W liście nr 2 w części I jest mowa także o rękopisie z rocznikami wskazanym przez Maciejowskiego, najprawdopodobniej BK 816.

¹³ Po śmierci Kłodzińskiego, do 1849 r. dyrektora Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, jego księgozbiór przeszedł do Ossolineum.

¹⁴ Mikołaj Wierzynek (zm. w 1368 r.), kupiec, bankier i rajca miejski w Krakowie. Od 1341 r. był generalnym zarządcą dworu Kazimierza Wielkiego. Przybył do Polski w 1 połowie XIV w. z Nadrenii. Pierwotnie jego nazwisko brzmiało Wirsing.

¹⁵ Herb Wierzyńka — Wierzyńkowa zob. K. Niesiecki: *Herbarz polski*, T. 9. Lipsk 1849 s. 323; F. Piekosiński: *Heraldyka polska*. Kraków 1899 s. 176.

¹⁶ Kielisiński przygotowywał materiały ilustracyjne do albumu *Starożytności polskie*, którego nie ukończył. Pozostałe w tekach jego rysunki i sztychy wydano pośmiertnie w 1753-1855. Por. Cichowicz, Orańska, op. cit. s. 9 n.

¹⁷ J. Lelewel: *Polska wieków średnich czyli Joachima Lelewela w dziejach narodowych polskich postrzeżenia*. T. 2. Poznań 1847. Wzmianki o Kielisińskim na s. 322-323 (cz. X).

¹⁸ Por. list nr 1 przyp. 5.

¹⁹ Ibn Fadlān (Ahmad ibn-Fadlān), poseł kalifa abbasydzkiego al-Muqtadira do władcy Bułgarów kamskich w roku 921/2. Napisał relację z tej podróży, zawierającą interesujące wiadomości o ludach Europy wschodniej, zwłaszcza o Bułgarach kamskich, Chazarach i Rusach. A. Z. Validi Togan: *Ibn Fadlān's Reisebericht. Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes*. T. 24. Leipzig 1939 s. 270-273.

²⁰ August Wysocki.

²¹ Zapewne Julia Goczałkowska, autorka m.in. *Elementarza historii polskiej* oraz *Rozmaitości dla ludu wiejskiego*. Zamierzała założyć stowarzyszenie niewiast polskich ku oświeceniu ludu polskiego. Zob. Zawadzki, op. cit. s. 243 n.

²² Gubernator Stadion wydał zezwolenie na otwarcie drukarni Ossolineum 9 paździer. ika 1847 r. Czytelnię otwarto 1 kwietnia 1848 r. miał w tym zasługę dyrektor Adam Kłodziński. Por. A. Fischer: *Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Zarys dziejów*. Lwów 1927.

²³ Por. część I list nr 1.

²⁴ Jak zrodził się ten zamiar w współpracy z W. A. Maciejowskim w połowie 1846 r., a potem po rozejściu się obu uczonych realizowany był w Ossolineum przez Bielowskiego samego, już pod tytułem *Monumenta Poloniae historica* — zbadał wnikliwie Gałyga, op. cit. s. 62 - 76. Por. także część I Wstęp i list nr 1.

²⁵ Por. część I list nr 1 przyp. 11.

²⁶ Wincenty Pol (1807 - 1872), poeta, prozaik, geograf. W latach 1847 - 1848 redagował czasopismo „Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”. Od 1847 do 1853 r. był profesorem geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim. W. Pol: *Pamiętniki*. Opr. K. Lewicki. Kraków 1960; H. Barycz: *Wincenty Pol jako profesor geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim*. Kraków 1949.

3. L. Koenigk do A. Bielowskiego
Autograf, BO 2432/II, t. II, s. 105 - 106.

Poznań, 21 kwiecień 1856

Szanowny Panie!

Redakcja tygodnika od nowego roku tu wychodzącego pod tytułem „Przyroda i Przemysł”¹, tj. p. J. Zaborowski², p. dr Szafarkiewicz³, dr Matecki⁴ i dr Gąsiorowski⁵ prosiła mnie, abym się wywiedziały we Lwowie, do których by uczonych w dziedzinie nauk przyrodzonych mogłaby się udać o współpracownictwo. Nie znając we Lwowie nikogo prócz p. A. Wysockiego i Pana Szanownego, ośmielałam się prosić Pana Łaskawego, aby raczył przysłać mnie spis z adresem wszystkich tam żyjących uczonych i we wymienionym zawodzie pracujących, rachując na to, że Panu będę mogła przy zdarzonej okazji wywdzięczać się.

Pan hr. Działyński⁶ wręczył mnie *Poloneutychię* Lubienieckiego⁷. Czy Pan myślisz, że czas po temu, aby ją wydać? Ilem uważałem, wypadłoby jednak niektóre rozdziały, mnie[!] albo wcale nie dotyczące się Polski, wypuścić. Żałuję, że autor *Historii reformacji w Polsce*, który niedawno umarł w Anglii⁸, jej nie znał, bo byłby niejeden z niej czerpał. Mam jeszcze przed sobą drugą kronikę, pod tytułem *Zwierzciadło dzieł rocznych w R. P. Polskiej a W. Ks. Litew[skim]*, przez Zygmunta Stefana z Koniecpola Koniecpolskiego, sędziego wojew[ództwa] sieradzkiego, star[ostę] będzińskiego przed oczy podane — 1550 - 1647⁹, bardzo niewyraźny rękopis, z którego trudno będzie co robić, chyba wielką pracą, a czy się opłaci, nie wiem jeszcze. Pan Działyński, którego zdrowie niestety bardzo nawątlone [sic!], Zamojskiego teraz ukończy¹⁰, tak że niezadługo wychodzi. Szósty i siódmy tom *Tomicianów*¹¹ czekają jeszcze na wsparcie z Paryża¹², lecz tych panów tam nie można się doprosić. *Lites et res gest[ae]* etc. III tom¹³ drukuje się i w tym roku będzie skończony.

Chętnie chciałbym raz znowu zawitać do Lwowa, lecz czasu mało,

może jak kolej będzie skończona, tylko że się nie zanosi na długi pokój et inter arma silent musae.

Proszę p. A. Wysockiego i p. Wł. Dzieduszyckiego serdecznie pozdrowić. Miło mnie było, że okazja się zdarzyła przypomnieć się milej pamięci Pana Szanownego, którego z wysokim szacunkiem jestem

uniżony sługa
L. Koenigk
Podgórna ul. 13

¹ „Przyroda i Przemysł” było pierwszym czasopismem przyrodniczym o naukowym charakterze wychodzącym w W. Księstwie Poznańskim. Założone i redagowane przez Juliana Zaborowskiego w latach 1856-1858 odegrało poważną rolę w rozwoju nauk przyrodniczych w Poznaniu. W. Jakóbczyk: *Prasa polska w Wielkopolsce w latach 1832-1858*. [W:] *Prasa polska w latach 1661-1864*. Pod red. J. Łojka. Warszawa 1976 s. 259.

² Julian Zaborowski (1824-1858), od 1853 r. nauczyciel w szkole realnej w Poznaniu, aktywny członek Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Był autorem licznych artykułów w „Przyrodzie i Przemysle” oraz rozpraw i podręczników, np. *Początki planimetrii* (1857), *Rachunki praktyczne* (1857), *Teoria linii równoległych* (1857).

³ Józef Szafarkiewicz, nauczyciel szkoły realnej w Poznaniu, redaktor „Przeglądu Poznańskiego” (1848), „Ziemianina” (od 1862), autor m. in. *Historii naturalnej dla szkół* (1850 i n.), *O łosiu przedpotopowym* (1863).

⁴ Teofil Matecki (1810-1886), lekarz i społecznik w Poznaniu. W 1840 r. założył w Poznaniu Zakład gimnastyczno-ortopedyczny, propagował wodolecznictwo, zwalczał epidemię cholery, popularyzował poglądy Darwina. W 1865 r. zorganizował Wydział Lekarski w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. I. Marchwicki: *Teofil Matecki*. „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 13: 1933 s. 160-214.

⁵ Ludwik Hiacynt Gąsiorowski (1807-1863), wybitny lekarz poznański i historyk medycyny. Najważniejszą jego pracą jest *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce od czasów najdawniejszych aż do najnowszych* (1839, 1853-1855).

⁶ Tytus Działyński.

⁷ Andrzej Lubieniecki (starszy): *Poloneutychia albo Polskiego Królestwa szczęście a przy tym i W. Księstwa Litewskiego*. 1616.

⁸ Walerian Skorobohaty Krasieński (1795-1855), historyk, tłumacz, działacz polityczny na emigracji w Anglii. Autor dzieła o reformacji w Polsce pt. *Historical Sketch of the Rise, Progress and Decline of the Reformation in Poland and of the Influence which the Spiritual Doctrines Have Exercised on that Country in Literary, Moral and Political Respects*. T. 1-2. Londyn 1838-1840. Tłumaczył tę pracę na język polski E. Bursche pt. *Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce*. Warszawa 1903-1905.

⁹ BK 201; Marciniak, Muszyński, Wiesiołowski: *Katalog rękopisów staropolskich Biblioteki Kórnickiej XVI-XVII w.* T. 1. Wrocław 1971 s. 453-482.

¹⁰ *Collectanea vitam resque gestas Joannis Zamoyscii illustrantia* wyszła dopiero w 1861 r. — por. część I list nr 14 i następne.

¹¹ Tom VI *Tomicjanów* wyszedł w 1857, tom VII — ok. 1858 r.

¹² Chodzi o zbiory Czartoryskich. Tytus Działyński w marcu 1854 r. pojechał

w sprawach rodzinnych do Paryża, gdzie zabiegał również o materiały do *Tomicianów*.

¹³ *Lites ac res gestae* etc. t. 3 ukazał się w Poznaniu w 1856 r. drukiem. Por. część I list nr 12 i 22.

4. L. Koenigk do A. Bielowskiego
Autograf, BO 243/II, t. II, s. 109 - 111.

Poznań, 5 maj 1856
ul. Podg[órna] 13

Szanowny Przyjacielu!

Dziękując serdecznie za śpiesznie skuteczną odpowiedź na mój list do niego napisany, zająłem się natychmiast interesem mnie poleconym, poszedłem zaraz do Biblioteki Raczyńskich i prosiłem o wskazany rękopism¹, lecz p. Popliński^a, który nie wie, co ma i co nie ma, nie mógł mnie w tym dać objaśnienia, czy ów rękopism tam się znajduje lub nie, gdy[ż] do tego czasu rękopisma jeszcze nie przeglądał. Prosiłem go więc, aby natychmiast z moją pomocą wziął się do tego przeglądu, lecz oświadczył, że stan jego zdrowia mu nie pozwala przy teraźniejszym zimnym powietrzu dostąpić do takiej pracy w nie ogrzewanej sali, że dopiero po Świątkach² o tym myśleć może. Po Świątkach więc nalegać będę, ażeby jak najprędzej Szanownemu Przyjacielowi zadosyć uczynić. Tymczasem napisałem wczoraj do p. Łukaszewicza Józefa³, aby mnie powiedział, czy ów rękopism tam w Bibliotece egzystuje, bo czasem tam rzeczy nie ma, co kiedyś były. Listy Żółkiewskiego hetmana, jak mnie p. Popliński powiedział, nie znajdują się w Bibliotece, lecz p. Działyński obiecał mnie dać, co ma, z Kórniku⁴, a wtenczas dam sprawę o wszystkim, co tu w tym względzie jest.

Zadziwiło nas, że tu nikt nic nie wiedział o egzystencji drukowanej *Poloneutychii* Łubienieckiego⁵, lecz zaraz sobie to dzieło zapisałem. Tak to mało literaci stoją w związku z sobą, bo bardzo jestem ciekawy, jaki wybór p. Batowski zrobił i czyby nie warto było skompletować⁶. Unia lubelska, tj. przynajmniej tom II niezadługo wyjdzie⁷, na co p. Działyński Tyt[us] bardzo się cieszy. Niestety zdrowie jego bardzo a bardzo niedobre, boją się wody w piersiach, bo oddech krótki strasznie i sam powiada, że rzeczpospolita już nic nie warta. Serdecznie Pana ściska i przyłączony słownik⁸ kazał Panu wręcić [sic!], obiecując, że w krótkim czasie sam napisze i więcej innych rzeczy nadeśle, to samo i rewers, którego zapomniał był wczoraj w Kórniku. Niezadługo spodziewam się sam być w Kórniku, a wtenczas już starać się będę życzeniom wszelkim Szanownego Przyjaciela zadosyć uczynić.

a W autografie jest: Poplińskiemu.

Do tych Panów, których, Przyjacielu Łaskawy, wymienileś, redakcja wkrótce napisze⁹ i spodziewa się, że będą przychylne [sic!] wezwaniu o współpracownictwo. Liczba tutejszych uczonych w tym względzie jest tylko bardzo ograniczona, a nie wszyscy nawet, co by mogli [sic!], pracują, bo jednemu to, drugiemu to zawadzi niby, lecz główne i prawdziwe zawady leżą zawsze we własnych osobach i zewnętrzne zawsze tylko są pozorne, aby zaspokoić sumienie. Do tego czasu Polska pod austriackim berłem najmniej dostarcza abonentów, może jak będą znane [sic!] tam współpracownicy, liczba się mnoży. Jeżeli uda się przez pismo takiego rodzaju wzbudzić chęci do czego lepszego niż powiastki, powieści i płaskie romansy podają.¹⁰ których teraz masa powstaje, to jeszcze reformę moralną mam za możebną, lecz tylko za pomocą rzetelnej pracy, tak własnej, jak i cudzej z osobna. Napisałem także do starego Lelewe-la, aby nam napisał co o starych drogach handlowych w Polsce, towarach etc.; stary Działyński pisze już o żubrze przedmiot, co sam sobie wybrał. Gdyby zacny Włodzimierz Dzieduszycki tylko był cokolwiek piśmienny, mógłby co napisać o ptakach¹¹, bo posiada bardzo znakomite w tym względzie wiadomości, tak że on i Kaz[imierz] Wodziec[ki]¹² w Niemczech nawet uchodzą za autorités.

Zacnemu Wysockiemu tak jak Tobie, Szanowny Przyjacielu, braterskie pozdrowienie

L. Koenigk

[Dopisek:]

Byłbym prosił o dwa egzempl[arze] Lindego¹³, może księgarską drogą przez Ludw[ika] Merzbacha¹⁴ i Milikowskiego¹⁵; jeden pójdzie do Washingtonu¹⁶, aby tam ucieszyć i pocieszyć Tysowskiego¹⁷ i W. Kałusowskiego¹⁸, którym co rok posyłam to, co warto posłania wyszło polskich druków. Przez Milikowskiego zapłatę odeśle.

Pan Działyński kazał jeszcze dokładać świeżutyneczkie faksimile starego polskiego kazania¹⁹. Jeżeli lietopis dostanę²⁰, każę tak faksimilować, kosztuje karta jedna 16 zł polsk[ich].

Do odpisywania będę miał zdatnego młodego uczonego, zapłaci się zwykłe 5 tal. za arkusz drukowany.

¹ Nie wiadomo, o jakim rękopisie mówi Koenigk.

² Zielone Świąta.

³ Łukaszewicz mieszkał już wówczas w Krakowie, dokąd przeniósł się po opuszczeniu Poznania w 1852 r.

⁴ O ten list prosił już Bielowski Tytusa Działyńskiego w grudniu 1855 r. Por. część I list nr 23.

⁵ Wydał ją Aleksander Batowski w 1843 r. Por. część I list nr 25 przyp. 10.

⁶ Bielowski, jak wynika z listu do Koenigka, poinformował go o wydaniu *Po-loneutychii* Lubienieckiego przez Batowskiego. Nie pisał natomiast o tym Działyńskiemu, gdy przysyłał mu rękopis. Por. jak wyżej.

⁷ *Źródłopisma do dziejów unii Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Cz. 2 oddz. 1 wyszła w 1861 r., tuż po śmierci Tytusa. Cz. 3 wydał sam w 1856 r.

⁸ Nie wiadomo jaki to słownik. W korespondencji Bielowskiego z Tytusem Działyńskim istnieje luka pomiędzy 11 marca a 3 grudnia 1856 r. — por. część I list nr 26 i 27.

⁹ Nie zachował się list Bielowskiego, w którym przesłał Koenigkowi spis uczonych galicyjskich, gotowych współpracować z redakcją czasopisma „Przyroda i Przemysł”. Por. wyżej list nr 3.

¹⁰ Por. część I list nr 18 przyp. 3.

¹¹ Włodzimierz Dzieduszycki był ornitologiem.

¹² Kazimierz Wodzicki (1816 - 1889), ornitolog. Ważniejsze jego prace to: *Wybieczka ornitologiczna w Tatry i Karpaty* (1840), *O sokolnictwie i ptakach myśliwskich* (1858).

¹³ *Słownik języka polskiego*.

¹⁴ Ludwik Merzbach (1820 - 1890), księgarz-nakładca, drukarz poznański. Od 1855 r. współwłaścicielem jego drukarni był właśnie Koenigk.

¹⁵ Jan Milikowski (1781 - 1866), księgarz-nakładca, od 1803 r. pracował we Lwowie, gdzie w 1822 r. założył księgarnię.

¹⁶ Ludwik Koenigk pojechał do Ameryki w 1852 r. Por. Wstęp przyp. 10.

¹⁷ Jan Tyssowski (1811 - 1857), prawnik, działacz demokratyczny w Galicji, dyktator rewolucyjnej republiki krakowskiej w 1846 r. Od 1847 r. aż do śmierci przebywał na emigracji w Ameryce (od 1849 w Waszyngtonie). M. Tyrowicz: *Jan Tyssowski, dyktator krakowski r. 1846. Działalność polityczna i społeczna 1811 - 1837*. Warszawa 1930.

¹⁸ Błędna sigla W., gdyż chodzi o Henryka Korwina Kałusowskiego (1806 - 1894), lekarza, wybitnego działacza Wielkiej Emigracji w Belgii i Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. W Brukseli stworzył pierwszą polską drukarnię. Był założycielem kilku towarzystw polonijnych i Biblioteki Związku Narodowego Polskiego w Waszyngtonie.

¹⁹ Por. część I list nr 27, gdzie Bielowski dziękuje za to faksimile, dołączone potem do edycji Działyńskiego *Zabytek dawnej mowy polskiej*. Poznań 1857.

²⁰ Mowa o rękopisie, o którego uzyskanie starał się Koenigk w Bibliotece Raczyńskich. Por. wyżej list nr 4.

5. L. Koenigk do A. Bielowskiego
Autograf, BO 2432/II, t. II, s. 113 - 114.

Poznań, 27 maj 1856

Szanowny Przyjacielu!

Pan Popliński, u którego dziś był i przeglądał rękopism ruski¹, powiedział mnie, że z wszelką pożądaną obszernością i sumiennością opisał Tobie ów rękopism, że rachując na to, że to prawda, co mówi, nic mnie nie pozostaje do nadmienienia, jak że tu nie znam nikogo, który by potrafił dobrą kopią skutecznie. Jedyńy jeden, co by może podjął się tego, jest Ks. Malinowski² w Komornikach³, sławny tu sławiański lingwista, lecz przy nieszczęśliwym urzędzeniu, że nie wolno brać za żadną kaucją książki z Biblioteki Raczyńskich, na nic jego facultas się nie przy-

da. Dowiedziałem się, że 3 lub 5 lipca Kuratorium Biblioteki będzie miał[o] posiedzenie tu w Poznaniu, może że na podanie z Twojej strony zrobione w tym względzie nakłaniać się dadzą, aby od prawidła przyjętego odstąpią i Tobie rękopism pożyczają na kilka tygodni. Skoro więc z treści Tobie przez p. Poplińskiego wypisanej uważasz, że rękopism zasługuje na Twoją uwagę, to bądź łaskaw napisać do Kuratorium wymienione podanie i przysłesz to na me ręce, a spodziewam się, że to przeprowadzę rozmówiwszy się naprzód z Rogierem Raczyńskim⁴, który należy do Kuratorium. Rękopism nie jest zbyt obszerny, może pół calipapier z XVI wieku, ładnie napisany po rusko-rosyjsku, ile mnie się zdaje, bo cokolwiek umiałem go czytać, gdy kiedyś także trochę nauczyłem się po rosyjsku.

Zdrowie zacnego starego Działyńskiego poprawiało się cokolwiek, siedzi teraz tu przy sądach przysięgłych w Poznaniu⁵ i obiecał mnie, skoro tylko będzie uwolniony od tego urzędu, że zaraz mnie wyszuka co tylko ważnych rzeczy Kórnicka Biblioteka posiada do spraw i wypraw Żółkiewskiego hetmana⁶, lecz czy to tak bardzo wnet nastąpi, nie wiem, pewnie dopiero jak sam pojedę do Kórnika, bo inaczej — przy największej gotowości — zapomina o tym.

Jeden egzemplarz *Słownika* waszego⁷ chcę posłać do Washingtona p. Kałusowskiemu Henrykowi⁸, któremu co rok przesyłkę nowych tu stąd polskich edycji wyprawię. Tam i były dyktator krakowski Tysowski siedzi⁹ i z nim razem jako urzędnik w Ministerium Wydziału Finansowego. Biedaki czekają i czatują na to, nuż pora zaświta, aby wrócić do kraju, lecz niestety, ta pora nie chce zabłysnąć.

Braterskie pozdrowienia Wysockiemu i przyjaźni Twojej się polecam.

L. Koenig

¹ Por. przyp. 20.

² Franciszek Ksawery Malinowski (1808 - 1881), językoznawca-slawista, współorganizator Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, autor *Krytycznoporównawczej gramatyki języka polskiego* (1869 - 1870), od 1853 r. proboszcz w Komornikach pod Poznaniem.

³ Kuratorium Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu, ustanowione w statucie fundacyjnym 22 lutego 1829 r. w celu zarządzania Biblioteką i administrowania jej funduszami, składało się w 1856 r. z trzech osób. Oprócz marszałka sejmiku prowincjonalnego i nadburmistrza miasta — Niemców, w skład Kuratorium wchodził syn założyciela Biblioteki, Roger Raczyński. Zob. A. Wojtkowski: *Eward Raczyński i jego dzieło*.

⁴ Roger Raczyński (1819 - 1894), syn Edwarda, nie miał wybitnych zasług w życiu publicznym. Był aktywnym członkiem Towarzystwa Pomocy Naukowej i Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz autorem broszur politycznych.

⁵ O tej działalności Działyńskiego nie wspomina literatura.

⁶ O materiały te prosił Bielowski już Tytusa Działyńskiego w grudniu 1855 r., ponawiając swą prośbę w lutym 1856 r. — por. część I, list nr 23 i 24. Działyński posłał mu opis korony carskiej moskiewskiej — por. jak wyżej, list nr 25 i 26.

⁷ Tj. *Samuela Bogumiła Lindego Słownik języka polskiego*, 2 wydanie A. Bielowskiego.

⁸ Por. wyżej list nr 4 przyp. 18.

⁹ Jak wyżej przyp. 17.

6. L. Koenigk do A. Bielowskiego

Autograf, BO 2432/II, t. II, s. 117; adres z lakowaniem s. 120.

Poznań, 31 listopad [b.r.]

Mój Szanowny Panie Bielowski!

Powróciwszy z podróży znalazłem Twój list, przez A. Małeckiego¹ mnie przysłany, i to przyczyna, że tak późno dopiero odpiszę. Byłem 5 tygodni we Franzensbadzie² i dopiero ostatni dzień na nieszczęście dowiedziałem się przez p. Vivien³, żeś w Marienbadzie⁴ bawił, ale już nie było czasu, aby Cię tam odwiedzić. Pan Tytus⁵ w tych dniach pojechał do Carlsbad⁶, a gdy łaskawie nam udzielony tomus decimus septimus *Tomicianów* jest w moich rękach⁷ i jeszcze niechętnie z nim się rozstanie, załączam tu żądany rewers. Tomu XX jeszcze nie potrzeba, lecz zachowuję sobie łaskę na później. Skoro tylko II tom *Unii*⁸ będzie skończony, co niebawem nastąpi, zaczniesz się druk VIII tomu *Tomicianów*. Lindego⁹, którego w trzech egzemplarzach, tj. dla Jana Działyńskiego¹⁰, dla H. Korwina Kałusowskiego w Waszyngtonie i dla siebie odebrałem, brakuje mniej jeszcze tomus quartus, proszę Cię więc, Kochany Panie Bielowski, abyś był łaskaw na ręce L. Mierzbacha kazać mnie przesłać takowe 3 egzemplarze, gdy na jesień znowu mam okazję do Waszyngtonu¹¹.

Panu Aug[ustowi] Wysockiemu i p. Włodz[imierzowi] Dzieduszyckiemu me ukłony.

Serdecznie pozdrawiam

L. Koenigk

¹ Antoni Józef Małecki (1821 - 1913), historyk literatury, historyk, językoznawca, filolog klasyczny. Był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, w Insbrucku i we Lwowie. Pełnił także w latach 1869 do śmierci (z 10-letnią przerwą) funkcję zastępcy kuratora Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.

² Franciszkańskie Łaźnie w Czechach.

³ Ludwik Vivien (1802 - 1897), geograf francuski, wydawca najdokładniejszego wówczas *Atlasu powszechnego* (1825), oprócz dzieł geograficznych napisał *Historię rewolucji francuskiej od r. 1789 - 1836* (1842) i *Historię Napoleona* (1843).

⁴ Mariańskie Łaźnie w Czechach.

⁵ Tytus Działyński.

⁶ Karlowe Wary w Czechach.

⁷ Tom ten wykorzystano w *Acta Tomicianiana* t. VIII.

⁸ Por. wyżej list nr 4 przyp. 7.

⁹ Słownik języka polskiego.

¹⁰ Może Koenigk pomylił Ja'a z Tytusem.

¹¹ Brak potwierdzenia tej podróży.

7. A. Bielowski do J. Działyńskiego
Autograf, BK 7444, k. 28 - 29.

Lwów, 17 styczeń 1862

Panie Hrabio!

Zródłopisma do dziejów Unii część drugą¹ odebrałem i dzięki Panu składam za ten miły upominek przyjaźni, którą sobie wielce cenię. Biblioteka Zakładu Ossolińskich ma tylko część trzecią tego *Zródłopisma*², ponieważ mi na skompletowaniu nakładów kórnickich dla Biblioteki, której bibliotekarzem jestem, wiele zależy, upraszam więc o nadesłanie dla niej części drugiej³. Śmiem też zapytać Pana, czy dzieła Długoszewego *Lites et res gestae* czwarty tom wyszedł lub nie⁴. Biblioteka Zakładu ma tylko trzy⁵; ja sam mam tylko pierwszy (z dwóch części składający się) i drugi, jeśli tedy wyszedł i czwarty⁶, racz, Panie Hrabio, wysłać je przez księgarza, a należytość będzie mu przy odebraniu wręczona.

Dnia dzisiejszego wysyłam koleją za pośrednictwem spedytora Schellenberga⁷ paczkę pod adresem Pańskim do Kórnicka, w której się znajduje tom VI i ostatni *Słownika* Lindego⁸, na papierze welinowym odbity. Pięć tomów dawniejszych znajdziesz, Panie Hrabio, w bibliotece śp. Ojca Swojego⁹, jest to bowiem jedyne dzieło nieco znaczniejsze, którym bogate Jego dla Zakładu upominki swoich nakładów jako tako odwzajemniać staraliśmy się. Do tego daru od Zakładu ośmieliłem się dołączyć dla Pana drobny upominek od siebie — *Pisma Stanisława Żółkiewskiego kanclerza koronnego i hetmana*¹⁰, z tej najbardziej przyczynny, że do tej książki materiałów i Kórnicka Biblioteka dostarczała¹¹. Co się tyczy *Monumentów*¹², pamiętam dobrze o obietnicy i — jak powiedziałem — jeden z najpierwszych egzemplarzy przesłę do Kórnicka, jak tylko druk ukończę. Dotąd dopiero 36 arkuszy odbitych jest na czysto, a będzie wszystkich najmniej 50.

Bardzo się cieszę, że *Collectanea vitam et res gestae Joannis Zamojskii illustrantia*¹³ raz ukończone zostaną. Pamiętam piękną przedmowę¹⁴, którą mi w Kórniku czytał śp. Ojciec Pański¹⁵, do tego dzieła napisaną i wielce mnie zadowolił. Spodziewam się, że w egzemplarzu drukowanym znajdę ją w zupełności.

^a Dopisek na marginesie: zgoda.

^b Dopisek na marginesie: nie wyszedł.

Teraz co do zagadnień bibliograficznych. *Żywot Józefa*¹⁴, który Państwo macie, wyszedł ode mnie. Nabyłem go od biegłego bibliografa, który nie miał najmniejszej wątpliwości, iż to dzieło Reja istotne. A dość powiedzieć, że przez ręce tego bibliografa przeszły trzy egzemplarze [sic!] *Panoszy Paprockiego*¹⁵ i mnóstwo innych osobliwości.

*Zwierciadło Reja*¹⁶ w 4-ce posiada Biblioteka Zakładu Ossolińskich, egzemplarz piękny, kart 14 nieliczbowanych i 289 liczbowanych. Jeśli Panu na tym zależy, mogę mu posłać za rewersem do Kórniku do obejrzenia, pod warunkiem, że w 20 lub 30 dniach będzie zwrócony nam¹⁷.

*Postyli Reja*¹⁸ mamy tylko wydanie z r. 1571 in folio, egzemplarz piękny, kart 14, 356 i 2.

Mamy jeszcze Reja *Wizerunek własny żywota* itd. dwa wydania; oba w 4-ce, jedno z roku 1560, drugie z r. 1585¹⁹.

Reja *Zwierzyniec* mamy w dwóch egzemplarzach, lecz drugi defektowy²⁰.

*Rozprawy między panem, wójtem a księdzem*²¹ tudzież *Apokalipsy*²² nie ma Biblioteka Zakładu i nie wiem, kto by ją posiadał.

*Psalterza Rejowego*²³ nikt nie widział i zdaje się, że tylko pojedyncze psalmy z niego były drukowane²⁴.

Łaskawej pamięci polecam się
sługa uniżony
August Bielowski

¹ Por. wyżej list nr 4 przyp. 7.

² Wydaną za życia Tytusa Działyńskiego w 1856 r.

³ Tom ten nie wyszedł drukiem za życia Tytusa Działyńskiego, lecz dopiero w 1880 r. jako *Supplementum*, wydane przez Zygmunta Celichowskiego. Zob. Chłopocka: *Dotychczasowe edycje Lites* s. 111 n.

⁴ Wydane w latach 1855 - 1856. Por. część I *passim*.

⁵ Osoba nie zidentyfikowana.

⁶ *Słownik języka polskiego* S. B. Lindego, wyd. 2 opr. przez A. Bielowskiego.

⁷ Tytusa Działyńskiego.

⁸ Wyszedł już w 1861 r., lecz widocznie po śmierci Tytusa.

⁹ Por. część I list nr 25, 26.

¹⁰ *Monumenta Poloniae historica*, przygotowywane przez Bielowskiego.

¹¹ Por. część I list nr 14, 19 przyp. 14, 25.

¹² Przedmowa ta, zawierająca jakby syntezę dziejów polskich, zaginęła w nie wyjaśnionych okolicznościach po śmierci Tytusa Działyńskiego. Por. H. Chłopocka: *Edytorstwo naukowe* s. 87 przyp. 131. Fragmenty brulionu przedmowy zachowały się w Bibliotece Kórnickiej, (BK 7449).

¹³ Podczas pobytu w 1857 r.

¹⁴ M. Rej: *Żywot Józefa z pokolenia żydowskiego syna Jakubowego etc.* Kraków 1545. Por. część I list nr 34.

¹⁵ B. Paprocki: *Panosza, to jest wystawienia panów i paniąt ziem ruskich i podolskich etc.* Kraków 1575 i in.

¹⁶ Wyd. w Krakowie 1567 - 1568.

¹⁷ Por. niżej korespondencję w tej sprawie, list nr 8, 10.

¹⁸ Pierwsze wydanie w Krakowie 1557, potem b.m. 1560, 1566.

¹⁹ *Wizerunek własny żywota człowieka poczciwego*, pierwsze wydanie Kraków 1558.

²⁰ Nie wiadomo, czy wydany w Krakowie 1562 czy też następne wydanie krakowskie z 1574 r.

²¹ *Krótką rozprawa między trzema osobami, Panem, Wójtem a Plebanem*. Kraków 1543. W rękopisie Ossolineum sygn. 168 zawarty jest fragment odmiennej wersji pt. *Rozmowa pana z wójtem o księdzu*.

²² *Apocalypsis to jest dziwna sprawa skrytych tajemnic Pańskich*. Kraków 1565.

²³ *Psalterz Dawidów etc.*, wydany prawdopodobnie w Krakowie w 1546 i w 1555 r.

²⁴ Zob. m. in. wydany przez T. Działyńskiego w 1857 r. *Zabytek dawnej mowy polskiej*, gdzie drukowany jeden psalm.

8. J. Działyński do A. Bielowskiego *Brudnopis, BK 7444, k. 40-40v.*

Berlin, [b.d.] marzec 1862
Hôtel du Nord

Laskawy i Drogi Panie!

Z największą przyjemnością przesyłam drugą część Unii¹ dla zostającej pod opieką Pańską biblioteki i bardzo bym rad ofiarował Panu III tom *Lites ac res gestae*², gdyż widzę, iż Pan tylko dwa pierwsze³ posiada, ale na nieszczęście nie udało mi się dotąd zbywającego egzemplarza odszukać; może później go znajdę, a wtenczas przesłać nie omieszkać. Czwarty zaś tom tego dzieła nie wyszedł jeszcze⁴.

Wielcem wdzięczny Drogiemu Panu za Jego miły upominek; gdyby Pan kiedy pisma Żółkiewskiego⁵ uzupełniał, na rozkazy Pańskie będzie wszystko, co tylko Kórnik posiada. Z pobieżnego przeglądu dzieła widzę, iż pomiędzy kórnickimi rękopisami znajdują się pisma hetmana, które w skład książki Pańskiej nie weszły. Tak np. list Stan[isława] Żółkiewskiego (oryginalny) do króla ze Lwowa z 10 maja 1603⁶, list tegoż z Baru z 28 sierpnia 1618 do Ks. Gembickiego o skutecznych środkach przeciw Turkom, Tatarom i Moskwie⁷, a jeśli mię pamięć nie zawodzi, jest także mowa na sejmie r. 1611 miana⁸. Na żądanie Pańskie każę ją odszukać, jako też wszystko, czego by Kochanemu Panu było potrzeba.

Bibliotece Zakładu Ossolińskich najuprzejmiej dziękuję za *Słownik Lindego*⁹ — za tę względność dla zbiorów kórnickich będę się starał, jeśli da Bóg życia, wzajemnością odpłacać. Odebrałem tom VI, ale nie wiem, jak się to stało, iż mi brak V-go — miałżeby on zaginać w Kórniku? Może też przez omyłkę nie był on przesłany?

*Collectanea*¹⁰ nadesłę w bardzo prędkim czasie, bo już nic więcej, prócz wklejenia jednej kartki tytułowej nie zostaje, ale przedmowy

śp. Ojca mojego¹¹ nie będzie przy nich niestety, zaginęła ona zaraz po jego śmierci i wszelkie moje poszukiwania dotąd były daremne¹².

Załączam Panu rewersik na *Zwierciadło Reja*¹³ i proszę o przesłanie mi go wprost do Berlina dla porównania. Postaram się wrócić egzemplarz jak najprędzej, dla zyskania jednak na czasie miejsce daty zostawiam próżne, niech Pan wystawi datę dnia, którego egzemplarz na pocztę będzie oddany.

Prócz *Tomicianów*, których tom IX wkrótce pod swoim imieniem w świat puszczam¹⁴, gotuję dalszy ciąg materiałów do Unii¹⁵. Pukam o nie wszędy i Kochanego Pana najusilniej proszę o łaskawe ich wskazanie; niepodobna, żeby w bibliotece Ossolińskich nie było czego w tym przedmiocie, bo kórnickie źródła już się wyczerpują.

Polecam się łaskawej pamięci Drogiego Pana

sługa uniżony
Działyński

¹ Por. wyżej list nr 4 przyp. 7.

² Por. wyżej list nr 3 przyp. 13.

³ *Lites ac res gestae* t. 1 wyszedł w 1855 r., tom 2 w 1856 r.

⁴ Por. wyżej list nr 7 przyp. 3.

⁵ Por. wyżej list nr 7 przyp. 8 i 9.

⁶ S. Żółkiewski, *Listy ... 1584 - 1620*. Wyd. T. J. Lubomirski. Kraków 1863.

⁷ Jak wyżej.

⁸ Jak wyżej.

⁹ Por. wyżej list nr 7.

¹⁰ Por. wyżej list nr 7.

¹¹ Por. wyżej list nr 7.

¹² Jak wyżej przyp. 12.

¹³ Por. wyżej list nr 7.

¹⁴ Okoliczności opracowania tego tomu omawia A. Mężyński: *Działalność wydawnicza Jana Działyńskiego* s. 84 - 86; tenże: *Biblioteka Kórnicka* s. 130 - 137.

¹⁵ Z tego wynika, że Jan Działyński zamierzał kontynuować wydawnictwo ojca *Zrótłopisma* etc. po wydaniu jego części III. O materiały zabiegał u Bielowskiego już Tytus — por. część I list nr 22 i 24, lecz kwerenda w zbiorach Ossolineum nie przyniosła wówczas rezultatów.

9. A. Bielowski do J. Działyńskiego
Autograf, BK 7444, k. 38-39.

[Lwów] 21 marzec [1862]

Wielce Szanowny Hrabio!

Dziś wysłałem paczkę do Poznania, w której jest dla Pana tom V *Słownika* Lindego¹. Miło mi jest, że mogę egzemplarz Państwa skompletować; wszakże gdyby się kiedy znalazł ów egzemplarz tomu V, któ-

ry śp. Ojcu Pańskiemu² posłałem, to jako niepotrzebny Państwu odesłałibyscie go do Zakładu. Jest w tej paczce i Rej, mianowicie oba dzieła w Pańskim rewersie wymienione³; na rewersie dołożyłem dzień dzisiejszy (21 marca).

Na prośbę Pańską w przeszłym liście wymienioną nic nie odpowiedziałem, bo nie mogłem się domyśleć, o co idzie. Teraz przypominam sobie, że roku 1857 wróciwszy z Petersburga⁴ zdawałem sprawę z mojej podróży na posiedzeniu publicznym naukowym, jakie corocznie 12 października miewamy w Zakładzie naszym. Tam mówiłem także i o tym, co w Kórniku widziałem⁵. Było to w słowach ogólnych, opisu dokładnego, szczegółowego dać nie mogłem, bo za krótko tam bawiłem i zanadto byłem rozerwany, a po części i umęczony morską podróżą. Wyciąg z mojej mowy drukowany był w odcinku „Czasu” z roku 1857, z końca października. W tej chwili nie mam pod ręką owych numerów „Czasu”, z moich notat jednak wypisuję tu wiernie słowa moje odnoszące się do Biblioteki Kórnickiej. Po wzmiance o bibliotece publicznej poznańskiej (Raczyńskich) mówiłem:

„Nierównie większe skarby naukowe ukrywają się o parę tylko mil od Poznania, w mieście Kórniku. Tytus hr. Działyński, biegły znawca bibliografii ojczyściej, zebrał długimi zachodami i nakładem niemałym bardzo znakomitą bibliotekę. Posiada on i w drukach i w rękopismach takie osobliwości, jakimi rzadko która biblioteka poszczycić się może. Dzieła i broszury Reja⁶, Paprockiego⁷, Bielskiego⁸, Starowolskiego⁹, Miaszkowskiego¹⁰ i wszystkich prawie polskich klasyków są tam w dobrze zachowanych egzemplarzach i w większym niż gdziekolwiek komplecie. Mnóstwo druków rakowskich Sternackiego¹¹ i królewieckich Daubmana¹², najczęściej z własnoręcznymi samychże autorów dopiskami. Nadto niektóre unikaty w całym tego słowa znaczeniu, jak np. Sepa-Szarzyńskiego poezje¹³, Jarzemskiego opis Warszawy¹⁴ itp.

Równie ciekawy i znakomity w jego bibliotece jest oddział rękopismów. Znajdują się tam roczniki, kroniki i inne dzieła ważne dla naszych dziejów, a dotąd drukiem nie ogłoszone. Takimi są dwa różne egzemplarze roczników łysogórskich¹⁵, kronika cesarzów i papieżyów z dołączonymi o niektórych z pierwszych książąt polskich wiadomościami¹⁶, kronika szląsko-polska¹⁷, opis dokładny bitwy pod Dąbrowną, czyli Grunwaldem, przez społecznego skreślony¹⁸, herbarz Długosza¹⁹, zupełniejszy od tego, który się znajduje w rękopismach Zakładu²⁰. Z czasów późniejszych należy tu: *Zwierciadło dzieł rocznych w Rzeczypospolitej polskiej*, przez Zygmunta Stefana Koniecpolskiego, obejmujące dzieje Polski od pierwszych jej początków aż do roku 1647²¹ i Stanisława Temberskiego *historia polska*, obejmująca dzieje narodu od roku 1647-1656²². Oba te dzieła wymienione są między zatraconymi w *Historii literatury polskiej* Michała Wiszniewskiego²³.”

Tyle tylko wtedy o zbiorach kórnickich mówiłem.

Do Unii²⁴ materiałów szukałem jeszcze dla śp. Ojca Pańskiego²⁵ i nie natrafić nie mogłem, czego by on nie miał; jeśli co znajdę jeszcze, posłać Panu nie omieszkam. Tymczasem łaskawej pamięci Pańskiej polecam się

sługa najniższy
ABielowski

¹ Por. wyżej list poprzedni.

² Tom V *Słownika Lindego* przesłał Bielowski Tytusowi Działyńskiemu 1 stycznia 1860 r. — por. część I list nr 30.

³ Tzn. *Zwierciadło i Wizerunek* — por. list poprzedni i nr 10.

⁴ Do Petersburga wyjechał Bielowski dla przeprowadzenia kwerendy źródłowej w 1856 r. Wracając zatrzymał się w 1857 r. w Kórniku, by na zaproszenie Działyńskiego wykorzystać i zbiory jego Biblioteki.

⁵ Należałoby się spodziewać, że sprawozdanie z podróży naukowej do Kórnika i Poznania wydrukował Bielowski w piśmie „Biblioteka Ossolińskich”.

⁶ Zob. K. Piekarski: *Katalog Biblioteki Kórnickiej*. T. 1. *Polonica XVI wieku*. Kraków 1929 nr 1200 n.; M. Muszyński: *Proweniencje poloników XVI wieku w zbiorach Biblioteki Kórnickiej (Uzupełnienia do „Katalogu” K. Piekarskiego)*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1977 s. 219 (pozycje wg katalogu Kielisńskiego).

⁷ Piekarski, *op. cit.* nr 1071 n.; Muszyński, *op. cit.* s. 211–212.

⁸ Piekarski, *op. cit.* nr 111 n.; Muszyński, *op. cit.* s. 156–157.

⁹ Marciniak, Muszyński, Wiesiołowski, *op. cit.* BK 62–64, 82, 93 102, 152, 187.

¹⁰ Chodzi o dzieła Wojciecha Miaskowskiego (zm. 1650), stolnika podolskiego i podkomorzego lwowskiego, dyplomaty.

¹¹ Sebastian Sternacki (zm. ok. 1635), drukarz. W 1600 r. objął drukarnię A. Rodeckiego w Rakowie, tzw. stolicy arian. W Bibliotece Kórnickiej znajdują się m. in. nabyte przez T. Działyńskiego wydania rakowskie dzieł B. Paprockiego. Zob. Muszyński, *op. cit.* s. 212.

¹² Jan Daubmann (zm. w 1573), drukarz, księgarz, z pochodzenia Saksończyk. W 1554 r. założył w Królewcu oficynę i w 1564 r. uzyskał prawo wyłączności na druk w języku łacińskim, niemieckim i polskim. Drukował m. in. dzieła Jana Seklucjana, J. Trepi. Zob. Muszyński, *op. cit.* *passim*.

¹³ Mikołaj Sep-Szarzyński (ok. 1550–1581), poeta. W Bibliotece Kórnickiej znajduje się unikat jego dzieła pt. *Rytmy albo wiersze polskie*. B.m. 1601.

¹⁴ Adam Jarzębski (Jarzemski) (przed 1590–1648 lub 1649), poeta i kompozytor. W Bibliotece Kórnickiej znajduje się egzemplarz dzieła pt. *Gościniec albo krótkie opisanie Warszawy z okolicznościami jej dla kompaniej dworskiej wydany*. Warszawa 1643.

¹⁵ BK 801, BK 817 (rękopis prawniczy Jana z Niegłoszowa).

¹⁶ BK 131, BK 130.

¹⁷ *Cronica ducum Slesiae etc.* per D. Benedictum de Posnania ad S. Spiritum apud Wratislaviam praepositum, anno 1518. Por. Marciniak, Muszyński, Wiesiołowski, *op. cit.* s. 436–439. Zob. także część I list nr 24, 26 i 27.

¹⁸ *Cronica conflictus Wladislai Regis Poloniae cum Cruciferis anno Christi 1410*. BK 1506; J. Zathay: *Katalog rękopisów średniowiecznych Biblioteki Kórnickiej*. Wrocław 1963 s. 538–539.

¹⁹ *Insignorum seu clenodiorum regis et regni Polonie descriptio etc.* BK 801 k. 124v–128; Zathay, *op. cit.* s. 458.

²⁰ Z którego zrobiono przedruk w 200 egzemplarzach. Por. list nr 1.

²¹ Por. wyżej list nr 3.

²² *Annales* Stanisława Temberskiego z lat 1647 - 1656 (BK 349) obejmują lata 1646 - 1656. Część od lat 1667 - 1672 znajduje się w Bibliotece Jagiellońskiej sygn. 203.

²³ M. Wiszniewski: *Historia literatury polskiej*. T. IV.

²⁴ *Źródłopisma do dziejów unii* etc. Zob. wyżej list nr 7.

²⁵ Por. część I list nr 22 i 24.

10. A. Bielowski do C. Zamoyskiej-Działyńskiej
Autograf, BK 7444, k. 41.

Lwów, 12 maj 1863

Jaśnie Wielmożna Pani!

Jeszcze w marcu 1862 r. wypożyczyliśmy Panu Janowi¹ z Biblioteki Ossolińskich dzieła Reja *Zwierciadło*² i *Wizerunek*³ na dni 30.

W styczniu r.b. prosiłem listownie Hrabiego, aby mi takowe co rychlej nadesłał⁴, wskutek tego otrzymałem odpowiedź p. Rustejki⁵ z dnia 7 lutego r.b., w której mi pod nieobecność Pana Jana oznajmia, że dzieła te znajdują się dotąd u p. Działyńskiego, a zatrzymał je tak długo dlatego, że chciał porównać z innymi wydaniem. Pisze mi nareszcie p. Rustejko, że lada dzień spodziewa się przybycia Pana Jana, a wtedy nie zaniebda przypomnieć Mu o moim żądaniu rychłego dzieł tych zwrotu.

Od lutego jednak ani książek, ani żadnej wiadomości z Kórniku o nich nie mam, spowodowany tedy jestem Jaśnie Wielmożną Panią prosić, aby wspomniane dzieła, które tylko wyjątkowo poza obręb Lwowa wydałem, w Bibliotece Kórnickiej jak najspieszniej wyszukać i takowe pod adresem „Zakład Ossolińskich” do Lwowa za recepisem pocztowym nadesłać polecić raczyła.

Z prawdziwym uszanowaniem Jaśnie Wielmożnej Pani Hrabiny

najniższym sługą
August Bielowski

¹ Por. wyżej list nr 8, 9.

² Jeden egzemplarz miała Biblioteka Kórnicka już za Tytusa Działyńskiego. Por. Muszyński: *Proweniencje poloników XVI wieku* s. 219 poz. 1205.

³ Muszyński, *op. cit.* s. 219 poz. 1204.

⁴ List ten nie zachował się.

⁵ Jak wyżej. Józef Rustejko (1828 - 1907), nauczyciel w Szkole Batignolskiej w latach 1852 - 1857. W 1861 Jan Działyński zatrudnił go jako bibliotekarza w Bibliotece Kórnickiej. Wziął udział w powstaniu 1863 r., później powrócił do Paryża i pozostając nominalnie nadal bibliotekarzem pełnił funkcje sekretarza i pełnomocnika Działyńskiego.

11. W. Kętrzyński do A. Bielowskiego

Autograf, BO 2432/II, t. II, s. 87-88.

Chwarzno, 7 lipiec 1867

Szanowny Panie Dobrodzieju!

Udało mi się znów znaleźć rękopism znacznej grubości, ale tą razą poetyczny, pod tytułem: *Campus Apollinis duplici limite Cinctus, Artis Poeseos Alumnis, in Collegio Urbanoviano Scholarum Piarum ad excolendum apertus, Anno quo Flos Campi in terris apparuit, 1692*¹.

Zbiory poezji w nim zawarte wartość mają wyłącznie prawie tylko dla literatury, z wyjątkiem epigramatów na zdarzenia historyczne w XVII i nagrobków osób historycznych. Między ostatnimi znalazłem także napis grobowy Bolesława Wielkiego, który choć niecałki trochę, ile mi się zdaje, się odróżni od znanych dotąd tekstów². Podam Panu Dobrodziejowi dokładny jego odpis:

Karta 152

31. Boleslao Chrobry Regi Poloniae in ecclesia cathedrali Posnaniensi, in quo epitaphio mirabilis veterum Polonorum Simplicitas apparet.

Hic iacet in tumba,	Princeps gloriosa columba,
Chrobry tu es dictus,	Sis in aevum benedictus
Fonte sacro lotus,	Servus Domini puta totus
Praecidens comam,	Septennis tempore Romam
Tu possedisti,	velut Athleta Christi
Regnum Gottorum,	Sclavorum seu Polonorum
Hinc detulisti,	quia divitias habuisti
Ob famam bonam,	Tibi contulit Otto coronam
Propter luctamen,	sit tibi salus amen.

Autorem i kompilatorem tego dzieła był jakiś R. F. Cyrillus Piarum Scholarum Ordinarius Poeseos Professor³. Przepisał to w r. 1708 Franciszek Walenty Ruthen, Polak, Weyheropoliensis et Gorensis presbyter⁴.

Poezje są łacińskie i polskie, ostatnie polszczyzną zachodniopruską pisane.

Sądząc, że i ten wariant nagrobku Bolesława dla Pana Dobrodzieja będzie pożądanym,

jestem z wysokim szacunkiem Pana Dobrodzieja uniżony

Dr Woj. Kętrzyński

¹ Nie wiadomo, gdzie przechowany.

² Zob. zestawienie tekstów z napisem na nagrobku Bolesława Chrobrego u R. Gansinca: *Nagrobek Bolesława Wielkiego*. „Przegląd Zachodni” 7/8: 1951 s. 537-539; także J. Nowacki: *Dzieje archidiecezji poznańskiej*. T. 1. Poznań 1959 s. 582 n.

³ Brak bliższych danych.

⁴ Franciszek Walenty Ruthen był także proboszczem w Kłodawie koło Gdańska.

12. A. Bielowski do W. Kętrzyńskiego
Autograf, BK 7451, k. 5-6v.

Lwów, 16 marzec 1869

Szanowny Panie!

Chętnie służyłbym Panu żądanym faksymilem, ale my autografu Oleśnickiego¹ nie mamy, jest tylko dyplom jego z roku 1448, na którym pieczęci oderwanej ślad, a żadnego podpisu. Niepodobna przypuszczać, iżby nadanie pisał sam biskup.

Przed parą tygodniami otrzymałem odbitek Pańskiego artykułu o miejscu, w którym ś[w.] Wojciech śmierć poniósł². Z przyjemnością go odczytałem i za przesyłkę wdzięczny jestem. Byłbym Panu dawniej już podziękował, ale nie wiedziałem adresu.

Nie wiem, o jakiej to świętokrzyskiej kronice Pan spominasz. *Annales s. Crucis in Calvomonte*³ znam około 10 egzemplarzy. Mam jedne w odpisach wiernych, drugie w faksymilach, ale one nierównie dalej idą, bo od r. 966 do 1333, a czasem i do 1410⁴. Pięć z moich odpisów porównał i wydał świeżo Arndt⁵ z Roepellem w 19 tomie Pertza⁶. Pan Działyński ma je w dwóch kodeksach swojej pięknej biblioteki. Jeden z nich kwartant bezimienny⁷, drugi foliant pisany przez Jana z Niegłoszowa⁸. W tych rocznikach wzmianka o Mistrzu Wincentym⁹ pod rokiem 1207 i 1218 nic nowego nie zawiera nad to, co wiedzą inne roczniki. Ciekawe byłoby dla mnie wiedzieć, co to za kodeks, z którego Pan je odpisał. Może taki, którego zgoła nie znam. Przez porównanie z innymi kodeksami można by tekst sprostować.

Dziś właśnie doniósł mi Rustejko, że p. Jan D.¹⁰ (któremu przy sposobności racz Pan oznajmić ode mnie piękne ukłony), gotów jest przychylić się do mej prośby w nadesłaniu mi swego kodeksu Wincentego¹¹. Niecierpliwie nań oczekuję. Tymczasem proszę Pana o następującą łaskę.

Pożyczył, p. Jan Dz. od księcia Władysława Czartoryskiego kodeks Mistrza Wincentego in folio¹². Nie miałem nigdy w rękę tego kodeksu, znam go tylko z wypisów Lelewela¹³. Czy nie mógłbyś Pan przez grzeczność swoją wypisać kilka z niego wariantów? Jak np. wypisano u niego owe wyspy (u Mułk[owskiego] str. 7, wiersz 1)¹⁴ *danomalticas insulas* czy inaczej?

Jak imię *Aminty* (Mułk[owski] str. 7, wiersz 4 i 13).

Jak *Liguria* (Mułk[owski] str. 9, w. 12).

Jak imię *Wsewłodus* (Mułk[owski] str. 195, w. 3 od dołu).

Jak *Belsie* (Mułk[owski], tamże, w. 4 od dołu).

Jak *Brestensium urbem* (Mułk[owski], str. 194, w. 2 od dołu).

Jak duci *Laodimiriae Romano* (Mułk[owski], str. 198, w. 10) i czy nie ma odmiany lub dodatku jakiego w słowach.

Czy na koniec komentarz w tym rękopiśmie jest podobny do dobro-

milskiego¹⁵ wydania lub lipskiego¹⁶ przy Długoszu lub może obszerniejszy, lub krótszy znacznie?

Ów „*Erici Sbignei de Gora tractatus contra Cruciferos, regni Poloniae invasores*”, co jest w tamtym kodeksie¹⁷, jest plagiat z Wincentego niedołężnie zlepiiony¹⁸. Znalazłem go i tu w jednym z kodeksów Biblioteki Ossolińskich, lecz pełen błędów¹⁹. Więcej nierównie wart *Numerus regum*, co jest w owym Wincentego kodeksie²⁰. Przepisał go Lelewel, ale nietęgo. Mam jego odpis. Gdybym miał tu ten kodeks, przeniósłbym sobie ten kawałek na kalkę, bo mam go z innego takóż, lepszego trochę kodeksu.

Proszę przyjąć wyrazy rzetelnego poważania, z którym dla Pana zostaje

sluga uniżony
Aug[ust] Bielowski

[Dopisek na k. 5:]

Zdaje mi się, że własnoręcznie Oleśnickiego pisma są w Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

¹ Zbigniew Oleśnicki (1389 - 1455), biskup krakowski od 1423 r., wybitny polityk i mąż stanu. Por. M. Dzięduszycki: *Zbigniew Oleśnicki*. T. 1 - 2. Kraków 1853 - 1854; M. Koczerska: *Piętnastowieczne biografie Zbigniewa Oleśnickiego*. „*Studia Źródłoznawcze*” 24: 1979 s. 5 - 82.

² W. Kętrzyński: *Hat der Adalbert seinem Tod im Culmerlande gefunden?* „*Altpreussische Monatsschrift*” 6: 1869.

³ Jest to tzw. *Rocznik świętokrzyski* (nowy), inaczej *Rocznik mansonarzy krakowskich*, kontynuacja *Rocznika krótkiego*, powstały w końcu XIV w. Bielowski wydał go w 1878 r. w MPH t. 3 s. 53 - 118, opisując 11 rękopisów (w tym 2 kórnickie).

⁴ Por. J. Dąbrowski: *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)*, Wrocław 1964 57 - 60.

⁵ Wilhelm Arndt (1838 - 1895), historyk niemiecki, profesor uniwersytetu w Lipsku od 1876 r. Od 1862 współpracował z wydawnictwem *Monumenta Germaniae historica*.

⁶ *Monumenta Germaniae historica scriptores*. T. 19. Hannoverae 1866. Rec. A. Bielowski. „*Biblioteka Ossolińskich*” poczet nowy 10: 1868 s. 319 n.; tenże: *Wstęp krytyczny do dziejów Polski*. Lwów 1850.

⁷ BK 295 (dziś tylko pół strony tekstu).

⁸ BK 817. Por. Wiesiołowski, *op. cit.* s. 139.

⁹ Jest to wzmianka o wstąpieniu Wincentego Kadłubka na stolicę biskupią w Krakowie w 1206 r. oraz o jej opuszczeniu i wstąpieniu do klasztoru cystersów w Jędrzejowie w 1208 r.

¹⁰ Jan Działyński.

¹¹ Por. wyżej list nr 1 i 2, gdzie mowa o rękopisie z tekstem Kadłubka pożyczanym jeszcze za życia Tytusa.

¹² Opisuje go Bielowski we wstępie do wydania *Kroniki Kadłubka* w MPH. T. 2 s. 206. Jest to rkps 1312 z XV w.: *Chronica Polonorum Vincentius Episcopus Cracoviensis Kadlubek dicti* s. 1 - 337.

¹³ J. Lelewel: *Uwagi nad Mateuszem i księgą jego pierwotne dzieje obejmującą*. [W:] *Polska wieków średnich*. T. 1. Poznań 1846 s. 145 - 343.

¹⁴ *Res gestae principum et regum Poloniae per Vincentium (Kadlubkonem) saeculo XII et XIII enarratae...* Pars I. Varsaviae 1824; *Magistri Vincentii qui Kadlubek vocari solet De origine et rebus gestis Polonorum libri 4.* Ed. A. Mułkowski. Cracoviae 1864.

¹⁵ *Historia Polonica Vincentii Kadlubkonis episcopi Cracoviensis.* Dobromili 1612 (ed. Sz. Herburt).

¹⁶ *Historia Polonica cum commentario anonymi.* [W:] *Joannis Długossii seu Longini canonici quondam Cracoviensis liber XIII.* Ed. J. G. Krause. Lipsiae 1712.

¹⁷ Biblioteka Czartoryskich rkps 1312 k. 168v - 178.

¹⁸ Zob. Wiesiołowski, *op. cit.* s. 75.

¹⁹ Rkps nr 824 k. 242 - 257 [Henrici IERICI] *Sbignei de Gora tractatulus contra Cruciferos regni Poloniae invasores*; W. Kętrzyński: *Katalog rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.* T. 3.

²⁰ Biblioteka Czartoryskich rkps 1312 k. 358 - 362 (*Numerus regum Poloniae usque ad a. 1460*).

13. A. Bielowski do W. Kętrzyńskiego
Autograf, BK 7451, k. 7-7v.

Lwów, 23 kwiecień 1869

Szanowny Panie!

Właśnie otrzymałem kodeks kroniki Wincentego kórnicki¹. Nieskończenie wdzięczny jestem p. Janowi Działyńskiemu za tę nadsyłkę. Niedługo kodeks zatrzymam i pospieszę odesłać, list dziękczynny samemuż właścicielowi jednocześnie posyłając. Tymczasem proszę Pana, abyś raczył oznajmić temu czcigodnemu mężowi ukłony najwierniejsze ode mnie.

Za odmianki łaskawie mi wypisane wdzięczny Panu jestem, a jeśli by to wiele trudu Mu nie zadało, prosiłbym jeszcze o wypisanie, jak w owym Wincentego kodeksie są słowa: „quamvis (u Przędzieckiego, str. 133, wiersz 18 quis²) *haec lucifuga inter volucrum reges ... quam nonnulli hodie non modo non reprimunt, sed virtute profligata prae-miis invitant*”.

Rocznik świętokrzyski z kodeksu Grzegorza (nr 1315 Biblioteki Czartoryskich)³ znany mi jest. Znajduje się na stronicy 239 i zajmuje 3 kartki drobno pisane. Zaczyna się obliczeniem lat z Hieronima⁴ i Orozego⁵, a kończy zdobyciem Sandomierza przez Tatarów: anno 1258 Tartari subiugatis universibus Lithvanis, Ruthenis et aliis gentibus Sandomiriam castrum capiunt sub Petro capitaneo et herede de Krampa Huttha⁶ itd. Pełno w nim myłek i pobałamucenia zdarzeń. Z 10-ciu kodeksów, w których ten rocznik znajduje się, każdy niemal podaje go z pewnymi zmianami i dodatkami. Tak się ma rzecz z tym. I to we wszystkich jedno jest.

Łączę wyrazy rzetelnego poważania, z którym dla Pana zostaje

sługa uniżony
Aug[ust] Bielowski

¹ Por. wyżej list nr 12.

² *Chronicon Polonorum sive originale regum et principum Poloniae*. Ed. A. Przeździecki, interpretatione Polonica addita opere A. J[ózefczyk], M. S[tudziński]. Cracoviae 1862.

³ Zob. Wiesiołowski, *op. cit.* s. 77 n.

14. A. Bielowski do J. Działyńskiego
Autograf, BK 7444, k. 30.

Lwów, 1 lipiec 1869

Wielce Szanowny Panie Hrabio!

Nieskończenie wdzięczny jestem Panu za łaskawe nadesłanie mi do Lwowa rękopismu Wincentego kroniki¹ z swojej cennej biblioteki. Zrobiwszy zeń użytek naukowy, oddaję go jednocześnie z tym listem na pocztę i jeszcze raz składam podziękowanie serdeczne Panu Hrabiemu za łaskawą ufność, z jaką mi Pan skarb ten naukowy powierzyć na dość długi czas raczyłeś. Będzie moim staraniem wywdzięczać się Panu Hrabiemu według możliwości mojej i zasługiwać sobie nadal na jego względy.

Z wysokim poważaniem zostaję JWPana Hrabiego

sługa uniżony
August Bielowski

[U dołu:]

Jaśnie Wielmożnemu

Janowi hrabi Działyńskiemu

w Kórniku

¹ Por. wyżej list nr 13.

15. A. Bielowski do J. Działyńskiego
Autograf, BK 7444, k. 32-32v.

Lwów, 2 listopad 1869

Wielce Szanowny Panie Hrabio!

Pan Kętrzyński¹, którego od dawna poznać osobiście pragnąłem, zrobił mi przyjemną niespodziankę, przybywając do nas tu dla robienia studiów nad *Tomicianami*² i wypisów z naszych zakładowych kodeksów. Od niego dowiedziałem się o niektórych annałach znajdujących się

w rękopismach kórnickich, które mi dotąd wcale są nieznane. Doświadczwszy już dobroci Pańskiej, Panie Hrabio, w pożyczeniu mi dawniej Wincentego, Kadłubkiem zwanego, cennego kórnickiego rękopismu³, który — jak mię p. Kętrzyński upewnia — w całości zwrócony został do Pańskiej biblioteki, ośmielam się prosić jeszcze Pana, Wielce Szanowny Panie Hrabio, o pożyczenie mi takąż drogą jak pierwej: a) kodeksiku małego, oprawnego w aksamit, w którym jest annalik od chrztu Mieszka zaczynając się⁴; b) kodeksu treści teologicznej, w którym atoli jest fragment tak zwanej kroniczki Mierzwę⁵; c) drukowanej książeczki matematycznej treści, od Żebrawskiego⁶ kupionej, w której są po brzegach pisane pojedyncze z dziejów zdarzenia, rodzaj komemoracji, czyli spominków⁷. Jeśli Pan Hrabia będzie łaskaw nie odmówić mej prośbie, starać się będę jak najrychlej zrobić użytek z tych dziełek dla uzupełnienia tych źródeł, które w tomie drugim *Monumentów*⁸ moich drukować rozpocząłem i zwrócić bez żadnego uszkodzenia Szanownemu Właścicielowi z wdzięcznością.

Zakład Ossolińskich wydawał dawniej i wydaje dotąd dzieła różne i pismo pod tytułem „Biblioteka Ossolińskich”⁹. Pamiętam, że dawniej dość regularnie posyłałem je śp. Ojcu Pańskiemu¹⁰ i nawzajem przepyszne wydania jego dzieł różnych otrzymywaliśmy. Pan Kętrzyński powiada mi, że mnóstwo z tego, cośmy wydali tu, brakuje w Kórniku albo całkiem, albo jest w niekomplecie. Dołożę wszelkich starań z mej strony, aby to, co Państwu tam brakuje i wskazane nam będzie przez p. Kętrzyńskiego szczegółowo, wysłane zostało niezwłocznie w darze do Kórnika, zamawiając sobie dla Zakładu Ossolińskich z nakładów Państwa, co by nam brakowało.

Proszę o przebaczenie memu natręctwu i oddając się nadziei, iż prośba moja powyższa i tym razem odrzucona nie zostanie wyznając się ze szczególnym poważaniem

Jaśnie Wielmożnego Pana Hrabiego Dobrodzieja

uniżonym sługą
August Bielowski

¹ Por. Wstęp s. 152; listy nr 11 - 13.

² Była to jedna z podróży naukowych Kętrzyńskiego przedsięwziętych w latach 1868 - 1869 w celu rozpoznania materiałów z zakresu *Tomicianów*. Przygotowywał jednocześnie reedycję dziewiątego tomu tego wydawnictwa, niestarannie wydane go przez L. Koenigka. Por. Mężyński: *Biblioteka Kórnicka Jana Działyńskiego* s. 131,

³ Por. wyżej list nr 13 i 14.

⁴ Rękopis nie zide tyfikowany.

⁵ BK 295 k. 256v; *Z a t h e y*, op. cit. s. 413, 414.

⁶ Por. list nr 32. Jest to rkps BK 185 (*Dziennik i zapiski Stanisława Naropińskiego* 1532 - 1543); *Z a t h e y*, op. cit. s. 439 - 441.

⁷ Bielowski wydał te zapiski Naropińskiego pt. *Rocznik Stanisława Naropińskiego* w MPH t. 3 s. 219 - 227 w 1878 r.

⁸ Drugi tom *Monumentów* wyszedł w 1872 r.

⁹ „Biblioteka Ossolińskich. Pismo historii, literaturze, umiejętnościom i rzeczom narodowym poświęcone”. Poczet nowy. Lwów 1862 - 1869. Wyd. Bielowski (12 tomów).

¹⁰ Por. część I listy passim.

16. A. Bielowski do W. Kętrzyńskiego
Autograf, BK 7451, k. 9-9v.

Lwów, 25 listopad 1869

Wielce Szanowny Ziomku!

Uradowałem się niemało na widok paki, którą mi z poczty od was przyniesiono, a jeszcze więcej, gdym ją otworzył, bo znalazłem tam nie tylko to, co znaleźć spodziewałem się, ale i czego nie spodziewałem się. To ostatnie odnosi się do Wincentego¹, którego wyłącznie dobroci Twej, Szanowny Ziomku, zawdzięczam. Wyeksponuję go stąd najprędzej, tylko parę kart faksymilu z niego musi mi zrobić panna Kamieńska². Książeczka czerwona małej jest wartości; ani rocznik, ani żywoty biskupów w nim nie są oryginalne, lecz skompilowane z późnych drukowanych dzieł³.

Za wiadomość bliższą o Chartofilaksie⁴ serdecznie dziękuję. Czy p. Jan Dział[yński] długo w Paryżu zabawi i kiedy wróci? Gdyby tymi czasy wracać miał, napisałbym do księcia Wład[ysława] Czartoryskiego list z prośbą, aby mi Chartofilaksa przez niego przysłał; oddałby go w Krakowie Lępkowskiemu⁵, a ten mnie by nadesłał.

Za parę dni dalszy ciąg *Monumentów*⁶ drukować rozpoczynam. Nadsyłka Twoja bardzo mi na rękę, bo jeszcze kilka ziarenek do uzbieranych przeze mnie dawniej plonów przybędzie. Twoi kopiści dzień w dzień nad wskazanymi im przez Liskego⁷ kodeksami po kilka godzin pracują. Ledwie nam miejsca starczy dla licznych pracowników, którzy w tych właśnie czasach prawie gromadnie do biblioteki naszej uczęszczają. Wprawdzie ten ścisk, ta frekwencja nie zostawia mi chwili wolnej do moich własnych robót, ale obowiązek przede wszystkim i stosować się trzeba do okoliczności.

Jeszcze raz dziękuję Ci serdecznie, Szanowny Ziomku, za miłą niespodziankę — a bądź spokojny, odeszłę ją wkrótce w całości. Zeussbergowi⁸ książeczkę jutro oddam. Moja żona⁹ ślicznie dziękuje za pamięć i ukłony swoje załącza

przyjacieli i sługa
ABielowski

¹ Kodeks z tekstem kroniki Kadłubka odsyłał Bielowski 1 lipca 1869 r.; por. list nr 14. Widocznie po pobycie Kętrzyńskiego we Lwowie ponownie o niego poprosił.

² Brak bliższych danych.

³ Por. wyżej list nr 15 przyp. 4.

⁴ Nie wiadomo dokładnie, jaki rękopis kryje się pod tym mianem. Najprawdopodobniej chodzi tu o rkps Czart. 1312 z tekstem kroniki Kadłubka.

⁵ Józef Aleksander Łepkowski (1826-1894), profesor archeologii i historii sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim i w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie, bibliotekarz w Bibliotece Czartoryskich w Sieniawie i Krakowie.

⁶ Mowa o drugim tomie, wydanym w 1872 r.

⁷ Franciszek Ksawery Liske (1838-1891), historyk, profesor i rektor Uniwersytetu Lwowskiego, organizator Towarzystwa Historycznego, założyciel i redaktor „Kwartalnika Historycznego”. Po śmierci Bielowskiego był współwydawcą MPH. Zasłużony edytor. *Akt grodzkich i ziemskich z czasów Rzeczypospolitej polskiej* 13 tomów, wyd. 1872-1889.

⁸ Heinrich Zeissberg (1839-1899), historyk austriacki, profesor Uniwersytetu we Lwowie w latach 1865-1871, w latach 1871-1872 profesor w Innsbrucku i do 1897 we Wiedniu. Zajmował się historią średniowieczną Polski. Główna jego praca: *Dziejopisarstwo polskie wieków średnich*. T. 1-2. Warszawa 1876-1877, *Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters*. Bd. 1-2. Leipzig 1873. Zob. życiorys we wstępie do tłumaczenia polskiego s. IX-XII.

⁹ Justyna z Wistockich, siostra pierwszej żony Bielowskiego — Korduli.

17. A. Bielowski do J. Działyńskiego
Autograf, BK 7444, k. 34.

Lwów, 9 grudzień 1869

Wielce Szanowny Panie Hrabio!

W tej chwili odsyłam stąd do Kórniku rękopisma pod adresem p. Wojciecha Kętrzyńskiego, które tenże z polecenia Pana Hrabiego przed kilkunastą dniami był mi nadesłał. Nie umiem znaleźć wyrazów na podziękowanie Panu Hrabiemu za względy łaskawe, jakimi mię obdarzasz, nie wahając się naukowe skarby swoje nadsyłać aż do Lwowa. Jest to dla mnie niemałym bodźcem do pracy w moim zawodzie. Tom XII pisma zakładowego „Biblioteka Ossolińskich”¹ opuścił właśnie prasę i posyłam jeden egzemplarz dla biblioteki Pana Hrabiego do Kórniku na ręce p. Kętrzyńskiego.

Racz Panie Hrabio przyjąć raz jeszcze podziękowanie serdeczne za wyrządzoną mi przysługę a oraz zapewnienie wysokiego poważania, z jakim dla osoby Jego raz na zawsze zostaje

sługa uniżony
August Bielowski

¹ Por. wyżej list nr 15 przyp. 9.

18. A. Bielowski do W. Kętrzyńskiego
Autograf, BK 7451, k. 11-11v.

Lwów, 9 grudzień 1869

Wielce Szanowny Ziomku!

Z najserdeczniejszym podziękowaniem odsyłam Ci pożyczone mi łaskawie wszystkie cztery rękopisma¹. Z Wincentym² byłem gotów już przed trzema dniami, ale że i tamte lada dzień zużytkować spodziewałem się, wstrzymałem więc go dni parę i sądzę, że mi to za złe nie weźmiesz. Załączam tu i list dziękczynny dla hr. Jana Działyńskiego³, racz mu go odesłać, bo ja nie znam jego adresu, a zdaje mi się, że zapewne jest jeszcze w Paryżu. Piszę też do księcia Wład[ysława] Czartoryskiego, prosząc o Chartofilaksa⁴, aby mi go przy zdarzonej okazji przesłać raczył. Hrabia Jan Dz[iałyński] zrobiłby mi wielką usługę, jeśliby rychło miał wracać i raczył podjąć się oddania Chartofilaksa w Krakowie Łepkowskiemu⁵, a ten by dla mnie go wyekspediował.

*Monumenta*⁶ drukuję dalej, tylko mam trudności z naszą tu drukarnią, która nie dość zaopatrzona w dostateczną ilość czcionek i po złożeniu formy jednej czeka, aż ta przejdzie wszystkie korekty, bo na drugą formę braknie już liter. Druk tomu XII „Biblioteki Ossolińskich”⁷ od niejakiego czasu już ukończony; tymi dniami przyjdą tam na Twoje ręce cztery egzemplarze: jeden z nich przeznaczony, Szanowny Ziomku, dla Ciebie, drugi dla hr. Jana Dz[iałyńskiego] Biblioteki Kórnickiej, trzeci dla dr. Szymańskiego⁸, czwarty dla dr. Warnki⁹. Bardzo żałuję, że służący nasz pospieszył się z zaszyciem i opieczetowaniem paczki z rękopismami, bo choć parę byłoby się jeszcze zmieściło i prędzej bylibyście otrzymali. Kopiaści, których Liske przysyła, codziennie tu rękopisma dla Ciebie kopiują. Myślę, że wkrótce będziesz miał wszystko, co nasza biblioteka dla Was dostarczyć może. A kiedy rozpocząć spodziewasz się druk IX tomu *Tomicianów*?

Przyjazne pozdrowienia dla Ciebie, Szanowny Ziomku i ukłony dla pp. Warnki i dr. Szymańskiego łączę

sługa uniżony
August Bielowski

[Dopisek:]

Drowi Zeussberg¹⁰ udzieliłem do użytku, coś kazał, i zasyła on ukłony i podziękowania od siebie.

¹ BK 186, BK 295, BK 185, BK 183 — por. wyżej list nr 15 i 16.

² Por. wyżej list nr 16.

³ Por. wyżej list nr 17.

⁴ Por. wyżej list nr 16 przyp. 4.

⁵ Jak wyżej.

⁶ Por. wyżej list nr 16 przyp. 6.

⁷ Por. wyżej list nr 17.

⁸ Roman Szymański (1840 - 1908), działacz narodowy i publicysta. Od 1871 r. był współredaktorem „Orędownika”. W tym też roku założył Związek Spółek Zarobkowych i Gospodarczych W. Ks. Poznańskiego i Prus Zachodnich. Oprócz artykułów w „Orędowniku” napisał kilka broszur, z których interesującą jest zwłaszcza traktat *Wskazówka systematycznej agitacji wyborczej* (1873). Zob. L. Trzeciakowski: *Roman Szymański*. [W:] *Wielkopole XIX wieku*. T. 2 s. 341 - 361.

⁹ Stanisław Warnka (1845 - 1862), profesor historii w szkołach poznańskich w latach 1867 - 1875, uczestnik powstania 1863 r. i publicysta. Współpracował m. in. z „Dziennikiem Poznańskim”. Zob. M. Motty: *Przechadzki po mieście*. T. 1. Warszawa 1957 s. 98 i przyp. 35.

¹⁰ Por. wyżej list nr 16 przyp. 8.

19. A. Bielowski do J. Działyńskiego
Autograf, BK 7444, k. 36.

Lwów, 10 styczeń 1873

Wielce Szanowny Panie Hrabio!

Przypominam sobie, jak razu jednego odwiedziłeś mnie Pan Hrabia z Włodzimierzem Dzieduszyckim w moim mieszkaniu, dopytując się o *Monumenta*¹, nad których tomem pierwszym wówczas pracowałem. Otóż tych *Monumentów* wydałem teraz tom drugi i mam sobie za miłą powinność przesłać, wraz z listem niniejszym, Panu Dobrodziejowi, jako temu, któryś mi łaskawie wsparł w moim przedsięwzięciu, udzielając mi rękopismów z swojej cennej biblioteki. Racz, Panie Hrabio, mile przyjąć tę drobną oznakę wdzięczności mojej za uprzejmość i względy, jakich tak od śp. Ojca Pańskiego², jak od całego Domu Państwa doznawałem.

Z wysokim poważaniem

sługa uniżony
August Bielowski

¹ *Monumenta Poloniae historica*. T. 2. Lwów 1872.

² Por. część I passim.

20. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 3-3v.

[b.d.m.]

Szanowny Panie!

*Memorabilia*¹ nadesłane porównałem sam z nowym kodeksem² i odmianki wypisane posyłam. Nasz rękopis jest tylko kopią zrobioną w roku 1781 z kodeksu Stanisława Augusta dla Ossolińskiego, ale kopia

dość starannie wykonana. Jakichkolwiek zażądałbyś Pan co do spomnianego wydawnictwa objaśnień czy rad ode mnie, chętnie ich według możliwości udzielę. Co do zamiany nakładów jest z naszej strony wszelka gotowość, chciej Pan tylko szczegółowo wykazać, czego Państwu z nakładów naszych brakuje. To samo być może i z dubletami, gdy raz już bibliotekę swoją uporządkujecie. Nam brakuje z wydawnictwa hr. Działyńskiego tych ksiąg:

- 1) Górnickiego *Droga do zupełnej wolności*. Poznań 1853³
- 2) Niewęgłowskiego *Trygonometria* 1870⁴
- 3) *Mowy* Cyserona przekł. Rykaczewskiego 1870 3 tomy⁵
- 4) „Pamiętnik Tow. Nauk Ścisłych” tom drugi 1872⁶
- 5) *Catalogue des doubles de la bibliothèque du comte Działyński*. Berlin 1846⁷.

Ja sam posiadam ośm tomów *Tomicjanów*, a tom dziewiąty tylko po-bieżnie u Ksawerego Liskego widziałem. Nim panowie ogłosicie poprawne tego IX tomu wydanie⁸, prosiłbym o ten tom, jaki jest, a należytość wskazaną mi niezwłocznie odeszłą.

Łączę wyrazy poważnia
sługa uniżony
Bielowski

¹ Nie udało się ustalić o jakich *Memorabiliach* pisze Bielowski.

² Nie wiadomo o jaki to kodeks chodzi.

³ Ł. Górnicki: *Droga do zupełnej wolności*. Poznań 1852, dedykowana przez Tytusa Działyńskiego kolegom posłom z Koła Polskiego w Berlinie.

⁴ G. H. Niewęgłowski: *Trygonometria z teorią ilości urojonych i z notami*. Paryż 1870.

⁵ Cicero: *Dzieła*. T. 1-3. Przeł. E. Rykaczewski. *Mowy*.... Paryż 1870-1871.

⁶ „Pamiętnik Towarzystwa Nauk Ścisłych w Paryżu” T. 2, Paryż 1872.

⁷ W zachowanych listach w części I nigdy Tytus Działyński nie proponował Bielowskiemu tego katalogu.

⁸ Por. wyżej list nr 15 przyp. 2. *Acta Tomiciana* t. 9 wydał powtórnie Z. Celichowski w 1876 r.

21. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 5.

Poznań, 11 stycznia 1874

Wielmożny Panie Dobrodzieju!

Udaję się do Pana z prośbą, czy nie raczyłbyś mi pożyczyć na krótki czas następujących rękopismów księdza Franciszka Walentego Ruthena:

Cantionalis pars II i pars III

Litaniorum pars I i III

Responsorium pars II¹.

Wiem, że gdybym się udał do hr. Działyńskiego, nie odmówiłby mi. Ale nie wiedząc, gdzie tenże obecnie zostaje, czy w Kórniku, czy w Paryżu lub indziej, a przy tym wiedząc o jego rozlicznych zajęciach i braku czasu (albowiem nawiasem mówiąc i na list mój, który mu razem z posyłką drugiego tomu *Monumentów*² przesłałem i słowa mi nie odpowiedział), obieram krótszą drogę i proszę Szanownego Kolegę o powierzenie mi tych rękopismów *brevi manu*, które niechybnie na termin będą zwrócone. Co jeżeliby nastąpić miało, proszę przysyłać wprost do mnie na mój koszt.

Łaskawym się względem polecam
August Bielowski

[Dop. Celichowskiego:] Powyższe rkp posłałem 16. 1. 74

Z.C.

[Notatka na k. 7:] Przesyłka pożyczonych mscr. Ruthena (już zwrócone). Post-Einlieferungsschein. Wartość paczki: 25 fl.

Data: 16. Januar 1874

¹ BK 40, *Pars secunda cantionalis, seu potius cantionum catholico-devotarum etc.*; Marciniak, Muszyński, Wiesiołowski, *op. cit.* s. 64 - 106. BK 41, *Partis tertiae cantionalis divisio secunda etc.*; ibidem s. 106 - 136.

² BK 38, *Litaniarum trium linguarum etc. Pars prima etc.* Ibidem s. 36 - 50. BK 39, *Litaniarum pars tertia etc.* Ibidem s. 57 - 64.

22. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 8-8v.

Lwów, 21 stycznia 1874

Szanowny Panie!

Pospieszam podziękować Panu za tak rychłe nadesłanie mi żądanych rękopismów¹ i odesłać rewers na nie. Będę się starał niebawem Panu je zwrócić, a przy odesłaniu pozwolę sobie dołączyć z mojej strony książeczkę dla Pana, który mię w tym względzie uprzedziłeś swoją grzecznością. Książeczkę jego² z przyjemnością rozpatrywałem.

Doznawszy pańskiej uczynności śmiem zwrócić się do Pana jeszcze z jednym desiderium. Myślę o wydaniu trzeciego tomu *Monumentów*³, który by epokę przedługoszowych źródeł zamknął. Objąć mi w nim wypada między wielu innymi *Chronicon principum Poloniae*⁴. Z listu księdza Polkowskiego⁵ widzę, że księcia Władysława Czartoryskiego rękopisma są tam u Panów⁶. Kodeks Sędziwoja z Czechła⁷ (który po kilkakrotnie w *Monumentach* a najdokładniej przed Jankiem z Czarnkowa⁸ opisaliśmy) zawiera na str. 360 - 407 tę kronikę. Otóż potrzeba by

mi zebrać z niej variantes lectiones, czyli odmianki choćby tylko głównejsze, dobrane do tekstu Stenzla (*Scriptores Rer. Sil.* Breslau 1835. 4°)⁹, k. 8v. Rzecz to wcale nietrudna: mając Stenzla przed oczyma notować stronicę i wiersz, kładąc obok Stenzlowskiego wyrazu wariant rękopisma. Czytanie tylko może robić niewprawnemu trudności, dla bezpieczeństwa więc dodawać w razach wątpliwych naśladek pisma lub abrewiacji kodeksu.

Czy nie byłby kto tam na miejscu, aby się podjął spisać i w liście nadesłać mi takie odmianki. Bo dla tej tylko roboty wyjednywać sobie u księdza¹⁰ pozwolenie, aby ten cenny kodeks tu mi przysyłano, nie warto. W ostatecznym tylko razie zmuszony byłbym do tego, wołałbym jednak pewnym wynagrodzeniem zobowiązać sobie kogo ku temu. Otóż w tym racz mi, Szanowny Panie, donieść kilką słowami.

Czy kronika Benedykta z Poznania¹¹ w rękopismach kórnickiej biblioteki jest na pergaminie czy na papierze podana? Mam jej faksimile, a nie zanotowałem sobie tego szczegółu.

Łaskawej się pamięci Pana polecam i zostaję z rzetelnym poważaniem

sługa uniżony
Aug. Bielowski

¹ Por. wyżej przyp. 1 - 3.

² Nie wiadomo jakie książki przesłali sobie, może odbitki artykułów z czasopism.

³ MPH t. 3 wyszły już po śmierci Bielowskiego, tj. w 1878 r. Większość publikowanych w nich źródeł zdołał jeszcze przygotować.

⁴ *Kronikę książąt polskich (Chronica principum Poloniae)* wydał w tym tomie Z. Węclewski (s. 423 - 578).

⁵ Ignacy Polkowski (1833 - 1888), ksiądz, historyk, wydawca źródeł, archiwista, bibliotekarz. Od 1878 r. był archiwistą Kapituły krakowskiej i bibliotekarzem Biblioteki Kapitułnej w Krakowie. Opracował i wydał m. in. *Katalog rękopisów kapitułnych katedry krakowskiej*. Cz. 1: *Kodeksy rękopiśmienne* 1 - 228. [W:] *Archiwum do dziejów literatury i oświaty* 3 (1884) i *Dwieście najstarszych inkunabułów z Biblioteki kapitułnej krakowskiej od roku 1462 - 1500*. Kraków 1887. Miał związki z Biblioteką Kórnicką, wskazując Działyńskiemu materiały do nabycia lub sam mu sprzedając. Por. Mężyński: *Biblioteka Kórnicka* s. 151 - 152.

⁶ Przywiezione wiosną 1872 r. z Paryża przez bibliotekarza Czartoryskich Leona Bentkowskiego do Kórniku pozostały tutaj do jesieni 1876 r. Zob. Mężyński, *op. cit.* s. 170.

⁷ Biblioteka Czartoryskich sygn. 1310.

⁸ MPH t. 2 s. 606 - 608. Najpełniejszy dotąd opis zawartości tego kodeksu dała B. Kürbisówna w MPH. Seria 2. T. 6. Warszawa 1962 s. XI - XIX i J. Wiesiołowski: *Kolekcje historyczne w Polsce średniowiecznej XIV - XV wieku*. Wrocław 1967 s. 98 - 135.

⁹ Stenzel korzystał z autopsji z trzech późniejszych niż kodeks Sędziwoja rękopisów. Por. Wiesiołowski, *op. cit.* s. 108.

¹⁰ Tzn. Ignacego Polkowskiego.

¹¹ Pożyczał ją w roku 1856 — por. część I list nr 24, 26, 27.

23. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 10-10v.

Lwów, 1 marca 1874

Szanowny Panie!

Wyświadczy Pan mi niemałą łaskę zebraniem odmianek *Chronica principum* Polonie z kodeksem Sędziwoja do wydania Stenzlowskiego¹. Tylko ośmielę się przedłożyć prośbę, aby gdzie tylko jakie jest nieczytelne lub trudne do odgadnięcia słowo, takowe odwzorować na kalce, czyli papierze przezroczystym. Wiem, że to niemało trudu za sobą pociąga, dlatego nie bez skrupułu przychodzi mi przyjąć Pana ofiarę.

Przepraszam Pana, że mu dotychczas rękopismów pożyczonych nie odesłałem. Jeśli to być może, to proszę jeszcze Pana jakiś czas o cierpliwość, skoro atoli Panu zależy na rychłym ich odesłaniu, to proszę napisać, to natychmiast je na pocztę oddam.

Chronica Principum przeznaczona do trzeciego tomu *Monumentów*², którego druk nie zaraz jeszcze rozpocznie się. Nic więc nie jest nagłego ze spisywaniem odmianek. Część pracy pańskiej znajdzie tam swoje należne uznanie.

Jest tam w Bibliotece Kórnickiej kodeks pergaminowy, wielkie folio. Zawiera między innymi: *Chronica fratrum Minorum abbreviata per fratrem Jordanum et quomodo fratres venerunt in partibus Theutunorum*³; tudzież *Flores s. Francisci scripti anno domini 1500 per fratrem Bartholomeum de Bidgostia ordinis Minorum de observantia minimum in loco Bidgostiensi*⁴. Wreszcie różne bulle papieżów⁵. Chciej mi Pan łaskawie donieść czy, jak te, co mam, rękopisma zwrócę, będziesz mi Pan mógł pożyczyć takąż samą drogą owego kodeksu na krótki czas lub czy mam się udać o to z prośbą do samego hr. Działyńskiego? Mam z onego kodeksu wypisy, ale niedostateczne.

Polecam się łaskawej pamięci i zostaję z rzetelnym poważaniem Pana

sługa uniżony
A. Bielowski

¹ Por. wyżej list poprzedni.

² Por. wyżej list poprzedni przyp. 4.

³ BK 97 k. 220v; Z a t h e y, op. cit. s. 266.

⁴ Ibidem k. 156v: *Incipiunt Flores beati Francisci editi per fratrem Thomam de Ceperano feliciter* oraz inne teksty (k. 157 - 220v) w nazwanej przez Z a t h e y a, op. cit. s. 257, „Kompilacji awiniońskiej” żywotu św. Franciszka i materiałów historycznych franciszkańskich.

⁵ Ibidem k. 227 i n.; Z a t h e y, op. cit. s. 267.

24. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 13.

Lwów 3 marca 1874

Szanowny Panie!

Pożyczone mi łaskawie rękopisma Franciszka Ruthena¹ zwracam z podziękowaniem oddając go tu dziś właśnie wraz z tym listem na pocztę, chociaż list ten, jak to zwykle bywa, dniem lub parą dniami wyprzedzi nadejście do Pana paczki z książkami. Pozwoliłem sobie dołożyć tamże drobny upominek² od siebie dla Pana.

Kodeks kroniki fratrum minorum³, o której w onegdajszym liście moim pisałem, jeśli możliwe, racz mi Pan łaskawie nadesłać tąż drogą, a będę się starał zwrócić go na termin, jaki mi Pan wyznaczysz.

Łaskawej się pamięci polecam
sługa uniżony
Bielowski

¹ Por. wyżej przyp. 2.

² Tzn. na rękopisy wyliczone w przyp. 1 w liście nr 24.

³ Por. wyżej list poprzedni.

25. Z. Celichowski do A. Bielowskiego
Brudnopis, AB-3, k. 12.

[b.m.] 7 marca 1874

Szanowny Panie!

Stosując się do życzenia Pańskiego przesyłam w załączonej paczce manuskrypt¹, który Pan w liście swym wskazałeś. Termin oddania racz Pan sam oznaczyć wedle potrzeby, upraszałbym tylko o łaskawe nadesłanie kwitu, zaświadczonego przybycie kodeksu do Lwowa. Kwit na Ruthena² zwrócę natychmiast, skoro odbiorę rękopismy.

Polecam się łaskawym względom

uniżony a powolny sługa
Dr. Zygmunt Celichowski

¹ BK 38, BK 40, BK 42 — por. list nr 21.

² BK 97 — por. list nr 23.

26. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 15.

[b.m.], 12 marca 1874

Szanowny Panie!

Posyłam żądany rewersik i pożyczony rękopism¹ na termin oznaczony, a może i wcześniej zwrócić z podziękowaniem nie omieszkam.

Z poważaniem i życzliwościami
zostaję
A. Bielowski

¹ BK 97 — por. wyżej przyp. 1.

27. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 16.

Lwów, 13 kwietnia 1874

Szanowny Panie!

Zwracam Panu pożyczony mi łaskawie rękopism¹ z serdecznym podziękowaniem. Jak idzie porównywanie Stenzla z rękopismem Sędziwoja z Czechła kroniki szląskiej², racz mi kiedy donieść przy sposobności i przyjąć zapewnienie rzetelnego poważania, z którym zostaję Pana najżyczliwszym sługą

Aug. Bielowski

[U dołu strony:]

Wielmożnemu Drowi Zygmuntowi Celichowskiemu w Kórniku.

¹ Por. wyżej list nr 26.

² Por. wyżej list nr 22 i 23.

28. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 18.

Lwów, 25 kwietnia 1874

Szanowny Panie!

Na zapytanie Pańskie co do Marchołta¹ odpowiadam, że biblioteka Ossolińskich nie ma Marchołta polskiego ani ćwiartki, tylko egzemplarz łaciński, niekompletny, za granicą, ile się zdaje, w Niemczech drukowany. Tytuł jego: *Incipiunt collationes quas dicuntur fecisse Rex Salomon sapientissimus et Marcolphus facie deformis et turpissimus* itd. Z drzeworytem na tytule².

Niech mię Pan z łaski swojej objaśni, czy w rękopismach kórnickiej biblioteki jest *Lutnia rokossańska Szymonowica*?³ Ja jej tam nigdzie

nie znachodziłem. Widziałem ją tylko w Petersburgu i w Wilanowie i z tego ostatniego wydrukowałem w 4 tomie „Biblioteki Ossolińskich”, nowy poczet. Tymczasem Maciejowski uparcie twierdzi, że jest w Kórniku (ob. Historia lit., właściwie tak zwane *Piśmiennictwo polskie*, t. I, str. 741). Ale przecież to, co on niby z tego wydrukował, nie jest Szymonowica, lecz lichegoś rymoklety.

Łaskawej się pamięci poleca
sługa uniżony
Bielowski

¹ *Rozmowy, które miał król Salomon mądry z Marchottem grubym a sprośnym*. Kraków 1521. Tłumaczył Jan z Koszyczek. Następne wydania 1526, 1529, ok. 1535, ok. 1540, ok. 1553. Nie zachował się żaden starodruk w całości. Tekst uzupełniony jest wyjątkami w *Wokabularzu rozmaitych sentencji*. Kraków 1539, Królewiec 1558.

² Może Bielowski mówi o wspomnianym wyżej wydaniu królewickim.

³ Sz. Szymonowicz: *Lutnia rokoszańska*. 1607. Wyd. A. Bielowski: *Poeci polscy w XVII wieku*. „Biblioteka Ossolińskich” Poczet nowy 4: 1863.

29. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 20-20v.

Lwów, 6 lipca 1874

Szanowny Panie!

Odmianki kroniki *Principum* z kodeksu Sędziwoja do Stenzlowskiego¹ wydania dobrane — praca bardzo staranna — otrzymałem i zaraz przedłożyłem je na posiedzeniu Komisji Historycznej dnia 1 lipca odbytym, gdzie je łaskawie oglądali. Opracowanie wydania tego przydzielono panu Hirschbergowi², nie omieszka on wyrazić, komu ta część pracy należy.

Co do żądanej książki — wydania krakowskiego ca r. 1596 nie mamy. Jest tylko wydanie późne berdyczewskie z r. 1765 w 8^{ce}³. Obawiając się, iżbym nie posyłał daremnie. Mam książki, które może by mu się nie przydało na nic, a narażało na wydatki, postanowiłem zapytać pierwszej Pana, czy to wydanie może mu być pożądane lub nie?

Dziękując Panu w imieniu Komisji za nadesłaną pracę, zostaję z poważaniem

sługa uniżony
Bielowski

Chciej mi Pan łaskawie donieść, czy w bibliotece kórnickiej nie znajdują się te trzy dziełka, albo przynajmniej którekolwiek z nich:

1) *Dicta seu Consilia de bello contra Turcam*, Colonia 1583⁴.

2) *Repotia Zamosciana*, Leopoli apud Mat. Garvolinium 1592. 4^{to}⁵.

3 *Leo Leopoliensis etc. a gratulante M. Basilio Rudomicz philosophia Doctore in Universitate Zamosciana ordin. Matheseos professore ... demonstratus*. In typografia Zamosciana 1651. 4to 6.

Jeśli jest jedno, dwa lub wszystkie trzy, wielkie byś mi wyświadczył Pan dobrodziejstwo, gdybym za jego pośrednictwem łaskawym, mógł je tu otrzymać na parę dni tylko do przejrzenia jak najrychlej.

¹ Por. wyżej list nr 22, 23 i 27.

² Aleksander Hirschberg (1847 - 1907), historyk, bibliotekarz, bibliofil. Od 1875 r. sekretarz naukowy Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, od 1876 r. kustosz Biblioteki Ossolineum. W rezultacie nie on, lecz Zygmunt Węclewski wydał *Kronikę książąt śląskich* — por. list nr 22 przyp. 4.

³ Brak listów Celichowskiego nie pozwala stwierdzić, o jakiej książce pisze Bielowski.

⁴ Nie ma takiego dzieła w Bibliotece Kórnickiej.

⁵ Jak wyżej.

⁶ Jak wyżej.

30. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 22.

Lwów, 22 listopada 1874

Szanowny Panie!

Na uprzejmy list Pański z dnia 11 t.m. odpowiadam, że jeśli to być może, prosiłbym o łaskawe wyjednanie mi u JWHrabiego Działyńskiego, izby kodeks z XV wieku in 4to ¹, o którym Pan spominasz, był mi tu do użytku naukowego nadesłany. Zarazem upewnia mię pan Kętrzyński, iż macie tam panowie kodeks z tegoż czy też z XVI wieku, w którym jest rocznik *w polskim języku* od czasów najdawniejszych spisywany ². Czy nie mógłbyś Pan za jednym zachodem udzielić mi łaskawie i tego kodeksu do odpisania?

Wdzięczny za Jego uprzejme chęci łączę wyrazy wysokiego poważania, z którym dla Pana zostaję

sługa uniżony
A. Bielowski

[Dopisek Bielowskiego:]

* Stoi między rękopismami historycznymi, jest podobno in folio, a odnosi się do historii litewskiej sięgając wieku XIII swojemi datami.

¹ Należy przypuszczać, że to rkps BK 50 lub BK 52 — por. list następny przyp. 1.

² BK 201. Por. cz. I list nr 25 — przyp. 9.

31. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 24.

Lwów, 16 stycznia 1875

Szanowny Panie!

Zwracam z podziękowaniem rękopism Biblioteki Kórnickiej Nicolai de Błonie *Sermones de sanctis*¹. Drugi rękopism, później nieco nadesłany, zawierający *Dzieje Litwy*², jest jeszcze u p. Kętrzyńskiego, który dotąd nie zrobił z niego użytku. Sam on go Panu odeszle, a tymczasem załącza tu w tej paczce dla Państwa Majlata historię austriacką w 5 tomach³ i katalog dubletów naszych i nakładów⁴.

Ponieważ wszystko prawie, co wydaje Pan hr. Działyński, otrzymuje po egzemplarzu w darze od niego nasz Zakład, więc uznaliśmy za stosowne oznajmić Państwu, iżbyście wybrali sobie z katalogu naszych nakładów to, czego Bibliotece kórnickiej dotąd nie dostaje i spis tego nam nadesłali, a Zakład nie omieszka przesłać te desiderata na własność Biblioteki Kórnickiej. Postanowiono bowiem właśnie na ostatnim naszym posiedzeniu wejść w ścisły stosunek w Bibliotekę hr. Działyńskiego, o czym też racz Pan uwiadomić Pana Hrabiego przy sposobności.

Łaskawej pamięci polecam się
sługa uniżony
Bielowski

[Dopisek:]

Serdecznie pozdrawiam Pana
Dr Kętrzyński

¹ BK 50 k. 16 - 20v. Wśród innych kazań na tych kartach znajdują się także i Mikołaja de Błonie. BK 52 k. 140 - 187 — *Sermones de sanctis*, których autorem w większości jest wymieniony kaznodzieja. Zathe y, op. cit. s. 142 - 143, 161 - 167, 170.

² Por. wyżej przyp. 2.

³ J. Mailath: *Geschichte von Österreich*. T. 1 - 5. Hamburg 1834, 1837, 1842, 1848, 1850.

⁴ *Katalog dubletów i nakładów biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie*. Lwów 1871.

32. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 25v-26; na k. 25v: Wielmożnemu Drowi Zygmuntowi Celichowskiemu, bibliotekarzowi w Kórniku.

Lwów, 7 lutego 1876

Szanowny Panie!

Udaję się do Pana z prośbą o pożyczenie mi jeszcze na parę tygodni z biblioteki JW hr. Działyńskiego dziełka: *Ephemeridum opus Joannis Stoeffleri Justingensis mathematici* itd., Tubinga, Anno (1533 kal. Febr.)

in 4° 1. Dziełko to nabyte było od Żebrawskiego 2 z Krakowa. Potrzebne mi jest ono z powodu notat dość ciekawych, które robił po brzegach jego Stanisław Naropiński 3. Miałem je niegdyś u siebie i wynotowałem wszystko, co mogłem. Teraz przy układaniu materiałów do III tomu *Monumentów* 4 pokazało się, że trzeba mi sprawdzić jeszcze z oryginałem gdzieniec i dlatego do Was się udaję, a zależy mi na rychłym jego otrzymaniu.

Proszę przyjąć wyrazy rzetelnego poważania, z którym zostaje dla Pana

sługa uniżony
Aug. Bielowski

[Notatka ręką Z. Celichowskiego:]

Posłałem Stoefflera d. 12. 2. 76.

DrC.

¹ Por. wyżej list nr 15 przyp. 6.

² Teofil Żebrawski (1800 - 1887), matematyk, tłumacz, bibliograf, budowniczy w Krakowie. Biblioteka Kórnicka kupiła w 1869 r. jego księgozbiór, korzystając aż do 1887 r. z pośrednictwa oraz informacji udzielanych przez Żebrawskiego w sprawie zakupów książek z nauk ścisłych i przyrodniczych. Zob. Mężynski: *Biblioteka Kórnicka* s. 150.

³ Por. wyżej list nr 15 przyp. 7.

⁴ Por. wyżej list nr 19.

33. A. Bielowski do Z. Celichowskiego
Autograf, AB-3, k. 28.

Lwów, 4 września 1876

Szanowny Kolego!

Wokabularza oba wydania¹ posyłamy stosownie do życzenia. *Rozprawy Rościszewskiego*² w tej chwili znaleźć nie mogę. „Pamiętnika” bowiem „Literackiego” mamy tylko 29 numerów, a kolega zacytował numer 46. To jakieś nieporozumienie. Rękopism zawierający *Chronologię polską* przydałby się nam, i jeśli można, proszę go nam przysłać przy sposobności. Z rzetelnym poważaniem Szanownemu Koledze we wszystkim służę gotowy pozostać

A. Bielowski

¹ Chodzi zapewne o *Wokabularz rozmaitych sentencji*. Kraków 1539 i drugie wydanie w Królewcu 1558. Oba te wydania potrzebne były Celichowskiemu w związku z przygotowywaniem wydania *Marchotta*. Ukazało się jako przedruk homograficzny egzemplarza prof. J. Przyborowskiego w Poznaniu 1876. Por. także wyżej list nr 28.

² Adam Junosza Rościszewski (1777 - 1844), kolekcjoner, bibliograf, od 1836 r. mieszkał we Lwowie. Przygotowywał ilustrowaną bibliografię starych druków polskich. Swymi zbiorami obdarzał biblioteki i muzea, zwłaszcza Ossolineum. Nie wiadomo, o jakiej rozprawie Rościszewskiego pisze w liście Bielowski.